Аңлатма яҙыу

Уҡытыу рус телендә алып барылған мәктәптәрҙең 5-9-се класс
уҡыусылары өсөн эш программаһы.

Программа үҙенсәлектәренең характеристикаһы.

Эш программаһы БР Мәғариф министрлығы тарафынан 2012 йылда тәҡдим ителгән, З.М.Ғәбитова төҙөгән 5-9-сы кластар өсөн башҡорт теленән программаға һәм БР Халыҡ мәғарифы министрлығы тарафынан раҫланған, В.Ш.Псәнчин менән Ю.В.Псәнчин төҙөгән 5-11-се кластар өсөн башҡорт теленән программаға. –(Ижевск, КнигоГрад), нигеҙләнеп төҙөлдө Башҡортостан Башҡортостан Мәғариф Министрлығы тарафынан тәҡдим ителгән программа «1-се Стәрлебаш урта дөйөм белем биреү мәктәбе» муниципаль бюджет дөйөм белем биреү учреждениеһының «Уҡыу планы»на ярашлы рәүештә тормошҡа ашырыла.
Был эш программаһында федераль һәм республика закондары талаптары тормошҡа ашырыла:
«Рәсәй Федерацияһы халыҡтары телдәре тураһында» Законы, Рәсәй Федерацияһының «Мәғариф тураһында» Законы, «Башҡортостан Республикаһы халыҡтары телдәре тураһында» Законы, Башҡортостан Республикаһының «Мәғариф тураһында» Законы, Башҡортостан Республикаһында Милли мәғарифты үҫтереү концепцияһы.
Программа йөкмәткеһе 3 йүнәлештән тора:

- башҡортса телмәр эшмәкәрлеген формалаштырыу һәм камиллаштырыу;
- башҡорт теленең фонетик, лексик, грамматик үҙенсәлектәрен аңлау һәм үҙләштереү;
- бәйләнешле текст менән эш итә белергә өйрәтеү.

Программала ҡуйылған маҡсат һәм бурыстар:

1. Уҡыусыларҙы башҡорт әҙәби телендә дөрөҫ һөйләшергә, өйҙә, йәмәғәт урындарында, хеҙмәт процесында башҡорт әҙәби телен практик файҙаланырға өйрәтеү.
2. Башҡорт теленең фонетик, лексик, грамматик нормалары буйынса белем һәм күнекмәләр биреү.
3. Башҡорт телендә нәшер ителә торған гәзит-журналдарҙы, әҙәби китаптарҙы үҙ аллы укып аңлау күнекмәләрен биреү.
4. Үҙ фекеренде билдәле кимәлдә бәйләнешле итеп һөйләй һәм яҙа алыу күнекмәләрен формалаштырыу.
5. Телде өйрәнеү барышында балаларҙы башҡорт халҡының фәһемле тарихы, бай мәҙәниәте, сәнғәте, әҙәбиәте, башҡорт йолалары, күренекле шәхестәре, тыуған илдең тәбиғәте менән таныштырыу, уларҙы башҡорт донъяһына алып инеү, башҡорт халҡына, уның теленә, үҙе йәшәгән төйәккә ихтирам һәм һөйөү тәрбиәләү.

Бөтә һаналғандарға таянып, рус һәм башҡорт телдәрен, әҙәбиәтен өйрәнеү нигеҙендә, балаларҙа туған.

Программаның йөкмәткеһе 3 йүнәлештә төҙөлгән

- телмәр эшмәкәрлеген формалаштырыу;
- тел менән әҙәби материалдары бергә ҡушып өйрәнелә (интеграция).
- лингвистик һәм әҙәби күренештәр, уҡыу материалы нигеҙендә, практик ҡулланыу маҡсатынан сығып өйрәнелә (коммуникатив йүнәлеш).

Башҡорт теле – башҡорт халҡының туған теле һәм Башҡортостан Республикаһының дәүләт теле булып һанала. Туған телдең метапредмет белем биреү функцияһы мәктәптә белем алыу процесында бала шәхесен формалаштырыуҙа "Башҡорт теле " предметының универсаль, дөйөмләштереү характерын билдәләй. Башҡорт теле баланың фекер үҫешенә булышлыҡ итә; белем һәм күнекмәләрҙе үҙ аллы үҙләштереү һәләттәрен үҫтерә, шулай уҡ уҡыусыларҙың үҫтереүсе уҡыу эшмәкәрлеген ойоштора. Туған тел башҡорт мәҙәниәтен өйрәнеүгә нигеҙ булып тора һәм башҡорт әҙәбиәтенең рухи тел байлығын үҫтереүгә булышлыҡ итә; уҡыусыларҙы кешелектең мәҙәни тарихи тәжрибәһенә ылыҡтыра. Киләсәктә төрлө белемде үҙләштереү һәм һаҡлау формаһы булараҡ, башҡорт теле бөтә предметтар менән тығыҙ бәйләнештә тора һәм профессиональ күнекмәләрҙе үҙләштереү сифатына йоғонто яһай. Аралаша белеү, шул һөҙөмтәлә уңыштарға өлгәшеү, юғары профессиональ һәм социаль әүҙемлек шәхес тормошоноң төрлө өлкәләрендә өлгәшелгән уңыштарын билдәләүсе характеристикаһы булып тора. Туған тел баланың төрлө тормош ситуацияларында тәрбиә-этик нормаларын формалаштырыу нигеҙе; үҙ ҡылыҡтарына дәлилле баһа биреү мөмкинлеген үҫтерә.

Уҡыу процесын ойоштороу формалары:

- Дәрес-консультация
- Практик дәрестәр
- Эшлекле уйындар
- Ярыш дәрестәре
- Компьютер дәрестәре
- Төркөмдәр менән эшләү
- Ижади дәрестәр
- Дәрес конкурстар
- Әңгәмә дәрестәре
- Дәрес уйындар
- Дәрес конференциялар
- Дәрес семинарҙар
- Интеграцияланған дәрестәр
- Предмет – ара дәрестәр
- Дәрес экскурсиялар

Башҡорт теле предметы башҡа дәрестәр менән тығыҙ бәйләнгән:

- Донъя әҙәбиәте һәм мәҙәниәте, бында башҡорт теле укыусыларҙы донъя халҡтарының рухи байлығына ылыҡтырыусы сара булып тора. Илһөйәр һәм башҡа халыҡтарға ҡарата толерант ҡарашлы шәхес итеп формалаштыра.
- Рәсәй тарихы, йәмғиәтте өйрәнеү, география, бында башҡорт теле укыусыларҙы йәмғиәттең мәҙәни-тарихи тәжрибәһен аңлатыусы канал ролен башҡара.
- Химия, физика, математика, ИКТ, информатика, бында башҡорт теле төрлө кимәлдәге белемдәрҙе һаҡлау формаһы булып тора, белемдәрҙе үҙләштереү сифатына йоғонто яһай. Артабан юғары профессиональ кимәлде үҫтерә.
- Хоҡуҡ, бында башҡорт теле тормошта баланың үҙ тотошоноң этик нормаларын формалаштырыу нигеҙе булып тора. Уға төрлө осраҡтарҙы мораль яҡтан дөрөҫ баһаларға ярҙам итә.

Башҡорт теленә өйрәтеүҙең маҡсаттары һәм бурыстары:

- Уҡыусыларҙа башҡорт телендә һөйләгәнде, укығанды, радио-телетапшырыуҙар тыңлағанды аңлау күнекмәләре булдырыу (аудирование).
- Башҡорт теленең өндәрен, һүҙҙәрен дөрөҫ әйтеп,үҙ-ара һөйләшергә, тәкдим ителгән темалар, ситуациялар буйынса һөйләргә өйрәтеү.
- Дәреслектәге, укыу ҡулланмаларындағы текстарҙы, башҡорт телендә сыға торған “Йәншишмә”, “Аҡбуҙат”, “Аманат” гәзит-журналдарын үҙ аллы һәм аңлы укыу күнекмәләрен биреү.
- Аралашыуҙа кәрәк була торған типик һөйләмдәрҙе күсереп,үҙ фекерҙәрен билдәле кимәлдә үҙ аллы яҙыу күнекмәләрен булдырыу.
- Башҡорт телен өйҙә, йәмәғәт тормошонда, хеҙмәт процесында практик файҙаланырға өйрәтеү.

Уҡыу предметына дөйөм характеристика

Коммуникатив компетенция телмәр эшмәкәрлегенең төрҙәре, һөйләү һәм яҙма телмәр төрҙәрен үҙләштереүҙе иҫәптә тота, тел материалын һәм күнекмәләрҙе кәрәкле ситуацияларҙа ҡуллана алыуҙы талап итә. Коммуникатив компетенция аралашыуҙың маҡсатын баһалай белеүҙе, аралашыусының коммуникация ысулдарын тһәм ниәттәрен иҫәпкә алыуҙы, адекват, стратегик аралашыуҙы һайлауҙы һәм үҙ телмәреңде аңлы рәүештә үҙгәртеүгә әҙер булыуҙы күҙ уңында тота.
Тел һәм лингвистик компетенция йәмғиәт күренеше булараҡ, тел тураһында тейешле белемде үҙләштереү нигеҙендә унын төҙөлөшөн, үҫешен, хәрәкәттә булыуын формалаштырыуҙы аңлата;башҡорт әҙәби теленең төп нормаларын үҙләштереү;һүҙлек запасын һәм уҡыусы телмәренең грамматик төҙөлөшөн байытыу; фән булараҡ лингвистика тураһында тейешле белем, унын төп бүлектәренә кәрәкле булған тел күренешен һәм факттарын анализлау һәм баһалау мөмкинлеген формалаштырыу; төрлө төрҙәге лингвистик һүҙлектәр менән ҡуллана белеү.

Мәҙәни компетенция туған телдең мәҙәниәтен сағылдырыусы форма булараҡ аңлауҙы күҙ уңында тота, тел һәм халыҡ тарихының бәйләнештә булыуын, башҡорт теленең милли-мәҙәни үҙенсәлеген, башҡорт телмәр этикет нормаларын үҙләштереүҙе, халыҡ-ара аралашыу мәҙәниәтен үҙләштереү; милли мәҙәни компонентлы һүҙҙәр мәғәнәһен аңлатыуҙы белдерә.
Башҡорт теле курсының коммуникатив-эшмәкәрлек йүнәлешен көсәйтеү, уны белем алыуҙа метапредмет һөҙөмтәләргә йүнәлтеү кешенең тышҡы мөхиткә тиҙ яраҡлашыу һәләтле һәм унда әүҙем эшмәкәрлекте дауам итеүгә һәләтле булараҡ , функциональ грамоталылыҡты формалаштырыуҙың мөһим шарттары булып тора.
Функциональ грамоталыҡтың мөһим индикаторы – предмет- ара статус: коммуникатив универсаль уҡыу эшмәкәрлеге (телмәр эшмәкәрлегенең бөтә төрҙәре менән эш итеү, тыңдаштәре һәм оло кешеләр менән аралашыуҙы ҡороу;телдән һәм яҙма телмәрҙе адекват ҡабул итеү; ҡуйылған проблема буйынса үҙ ҡарашыңды теүәл, дөрөҫ, логик яҡтан төҙөк һәм тасуири әйтеп биреү, аралашыу процесында яҙма һәм һөйләү телмәре нормаларын һәм башҡорт телмәр этикетын һаҡлау);танып белеү универсаль уҡыу эшмәкәрлеге (проблеманы асыҡлау, дөрөҫ аргументлай белеү, логик яҡтан төҙөк фекер йөрөтөү, иҫбатлай алыу, раҫлаусы йә кире ҡағыусы тезис килтереү;библиографик эҙләнеүҙе тормошҡа ашырыу, төрлө сығанаҡтарҙан кәрәкле мәғлүмәтте алыу, төп һәм өҫтәмә мәғлүмәтте билдәләү, уҡыу маҡсатын асыҡлау, аралашыу маҡсатынан сығып уҡыу төрөн һайлау; мәғлүмәти-компьютер сараларын ҡулланыу; мәғлүмәтте системаға килтереү һәм киренән эшкәртеү һәм уны төрлө ысулдар менән күрһәтеү һ.б);регулятив универсаль уҡыу хәрәкәте (эшмәкәрлек маҡсатын ҡуя һәм асыҡ итеп әйтә белеү, эшмәкәрлекте эҙмә-эҙлекле планлаштыра һәм кәрәк саҡта үҙгәртә белеү; үҙ контроль, үҙ баһалау, үҙ коррекциялау һ.б. тормошҡа ашырыу.) Функциональ грамоталыҡтың мөһим компоненты телмәр эшмәкәрлеге төрҙәренә нигеҙләнә һәм мәктәптә туған телде өйрәнеү аша уҡыусыларҙың фекерләү һәләтен маҡсатлы йүнәлештә үҫтереүҙе күҙ уңында тота.
Функциональ грамоталыҡты формалаштырыу, уҡыусыларҙың телмәр эшмәкәрлеген камиллаштырыу башҡорт теленең төҙөлөшө һәм аралашыуҙың төрлө шарттарында уны ҡулланыу үҙенсәлектәренән белеү нигеҙендә төҙөлә. Уҡыу процесы телде анализлау күнекмәләрен формалаштырыуға ғына йүнәлдерелгән булырға тейеш түгел, ә шулай уҡ телмәр мәҙәниәтен тәрбиәләү, тормошта мөһим күнекмәләрҙе формалаштырыу, төрлө уҡыу төрҙәрен ҡулланыу, тексты мәғлүмәти эшкәртеү, мәғлүмәтте төрлө формала эҙләү, телмәр ситуацияһына, әҙәби тел нормаларына һәм аралашыуҙың этик нормаларына яраҡлы төрлө ысулдарын файҙаланыу. Шулай итеп, төп дөйөм биреү мәктәптәрендә башҡорт телен уҡытыу баланың дөйөм мәҙәни кимәлен үҫтерергә, артабан уҡыуын төрлө белем биреү учреждениеларында дауам итә алырлыҡ кимләдә булырға тейеш.

“Башҡорт (туған) теле” предметының уҡыу планындағы сәғәттәр бирелеше.

1-се Стәрлебаш урта дөйөм белем биреү мәктәбенең уҡыу планы буйынса 5-се класта башҡорт (туған) телен өйрәнеүгә бөтәһе - 68 сәғәт бирелә (аҙнаһына - 2 с.); 6-сы класта бөтәһе -68 сәғәт бирелә (аҙнаһына - 2 с.); 7-се класта бөтәһе -68 сәғәт бирелә (аҙнаһына - 2 с.); 8-се бөтәһе -68 сәғәт бирелә (аҙнаһына - 2 с.); 9-сы класта бөтәһе -66 сәғәт бирелә (аҙнаһына - 2 с.);

Уҡыу предметын үҙләштереүҙең шәхсән, метапредмет, предмет һөҙөмтәләре.

"Башҡорт теле" предметының өйрәнеү һөҙөмтәләре.

Төп мәктәп сығарылыш уҡыусыларының башҡорт теленән программаһы үҙләштереүҙең **шәхси** һөҙөмтәләре булып түбәндәгеләр тора:

1) башҡорт телен башҡорт халҡының төп милли-мәҙәни ҡиммәте булараҡ аңлау, интеллектуаль, ижади һәләттәрен һәм шәхестең мораль-этик сифаттарын үҫтереүҙә башҡорт теленең роле, уның мәктәптә белем алыу процесындағы әһәмиәтен билдәләү;
2) башҡорт теленең эстетик ҡиммәтен аңлау; башҡорт теленә ҡарата ихтирам, уның менән ғорурланыу тойғоһо тәрбиәләү; милли мәҙәни сағылыш булараҡ, башҡорт теленең таҙалығын һаҡлау тураһында хәстәрлек күреү; телмәр үҙ камиллаштырыуға ынтылыу;
3) аралашыу прцесында кәрәкле һүҙлек запасын эйә булыу һәм үҙ фекереңде иркен еткереү өсөн тейешле грамматик сараларҙы үҙләштереү; үҙ телмәреңде күҙәтең һәм уны баһалау күнекмәһен булдырыу.

Башҡорт теле программаһын үҙләштереүҙең **метапредмет** һөҙөмтәләре булып:

1) телмәр эшмәкәрлегенең бөтә төрҙәрен үҙләштереү:

Аудирование һәм уҡыу:

- Телдән һәм яҙма хәбәр иткән мәғлүмәтте (коммуникатив йүнәлеш, текст темаһы, төп фекер; төп һәм өҫтәмә мәғлүмәт) адекват ҡабул итеү;
- төрлөсә уҡыу күнекмәләрен булдырыу (эҙләнеү, ҡарап сығыу, танышыу, өйрәнеү), төрлө стилдәге, жанрҙағы текстарҙы үҙләштереү;
- төрлө стилдәге һәм жанрҙағы тексты ишетеп, адекват ҡабул итеү; төрлө төрҙәге аудирование менән эш итеү (һайлап алыу, танышыу);
- төрлө сығанаҡтарҙан мәғлүмәтте һайлап алыу һәләтлеге (матбуғат саралары, уҡыу өсөн тәғәйенләнгән компакт-дискылар, Интернет ресурстары); төрлө типтағы һүҙлектәр менән иркен ҡулланыу, белешмә өсөн әҙәбиәт, шулай уҡ электрон ҡулланмаларҙан һайлап алыу күнекмәләрен булдырыу;
- һайлап алыу алымдары менән эш итә белеү һәм тәғәйен темаға материалды системаға килтереү; уҡыу йә аудирование һөҙөмтәһендә алынған мәғлүмәтте үҙ аллы эҙләй алыу күнекмәләренә эйә булыу; мәғлүмәтте үҙ аллы эҙләй алыу күнекәләренә эйә булыу; мәғлүмәтте үҙ аллы эҙләй алыу күнекмәләренә эйә булыу; мәғлүмәтте ҡайтанан эшләй алыу, еткерә белеү;
- стилистик үҙенселектәрҙе иҫәпкә алып, йөкмәткенән һәм ҡулланылған тел сараларынан сығып, фекерҙе сағыштыра алыу;

һөйләү һәм яҙыу:

- алдағы уҡыу эшмәкәрлегенең (индивидуаль һәм коллектив) маҡсатын билдәләү һәләтлелеген, хәрәкәттең эҙмә-эҙлелеге, өлгәшелгән һөҙөмтәләрҙе баһалау һәм уларҙы телдән һәм яҙма формала адекват аныҡ итеп әйтеү;
- тыңлаған йә уҡылған тексты тәҡдим ителгән кимәлдә (план, һөйләү, конспект, аннотация) һөйләй алыу;
- төрлө стилдә һәм жанрҙа, адресланыуға ҡарап һәм аралашыу ситуацияһына ҡарап телдән һәм яҙма текст төҙөй алыу;
- телдән һәм яҙма формала үҙ фекереңде иркен еткерә белеү, тексты логик яҡтан эҙмә-эҙлекле төҙөү талаптарын һаҡлау;
- төрлө төрҙәге монологты (хәбәрләү, һүрәтләү, фекер йөрөтөү; төрлө төрҙәге монологтарҙың берләшеүе) һәм диалог (этикеты һүҙ эсенә алған, диалог-һорашыу, диалог-аралашыуға өндәү, диалог-фекер алышыу һ.б; төрлө төрҙәге диалогтың берләшеүен) үҙләштереү;

• ғәмәлдә төрлө телмәрҙәге аралашыуҙың орфоэпик, лексик, грамматик, хәҙерге башҡорт әҙәби теленең стилистик нормаларын һәм яҙма телдә төп орфографик һәм пунктуацион ҡағиҙәләрҙе һаҡлау;
телмәр этикет нормаларын һаҡлап, аралаша алыу, телмәр аралашыу процесында ым-ишара, мимиканы урынлы ҡулланыу;
уҡыу процесында һәм көндәлек аралашыуҙа үҙ контролдә тота алыу; йөкмәткенән, һүҙҙәрҙе урынлы ҡулланыуҙан сығып, үҙ телмәренеңде баһалай белеү; грамматик һәм телмәр хаталарын таба һәм уларҙы төҙәтә алыу; үҙ тексыңды мөхәррирләү һәм камиллаштыра белеү;
алынған белем һәм күнекмәләрҙе көндәлек тормошта ҡуллана белеү; башҡорт теленән башҡа фәндәрҙә белем алыу сығанағы булараҡ файҙаланыу;
аралашыу процесында тир-яҡтағы кешеләр менән коммуникатив маҡсатлы бәйләнештә, ниндәйҙер эш төрөн бергә эшләү, бәхәстә, күтәрелгән көнүҙәк темаларҙа фекер алышыуҙа ҡатнашыу; шәхестәр менән мәҙәни аралашыу барышындағы төрлө ситуацияларҙа телмәр этикетының мили-мәҙәни нормаларын үҙләштереү.

Предмет һөҙөмтәләре:
1) телдең төп функциялары тураһында, башҡорт теленең башҡорт халҡының милли теле, Башҡортостан Республикаһының дәүләт теле булыуы тураһында, тел менән халыҡ мәҙәниәтенең бәйләнештәре тураһында, кеше һәм йәмғиәт тормошондағы роле тураһында ҡараш булдырыу;
2) гуманитар фәндәр системаһында башҡорт теленең урынын һәм мәғарифта тулыһынса унең ролен аңлау;
3) башҡорт теле тураһында төп фәнни нигеҙҙе үҙләштереү; унең кимәл һәм берәмектәр бәйләнешен аңлау;
4) тел ғилеменең төп аңлатмалары: лингвистика һәм унең төп бүлектәре; тел һәм телмәр, телмәр аралашыуы, һөйләү һәм яҙма телмәр, монолог, диалог һәм уларҙың төрҙәре; аралашыу ситуациялары, фәнни, публицистик, рәсми-эшлекле стилдәр, матур әҙәби тел;
5) башҡорт теленең лексикаһы һәм фразеологияһының төп стилистик ресурстарын, башҡорт әҙәби теленең төп нормаларын, һөйләү этикет нормаларын үҙләштереү;
6) телдең төп берәмектәрен, грамматик категорияларын анализлау һәм таныу, тел берәметәрен аралашыу шарттарына ярашлы ҡулланыу;
7) һүҙгә төрлө анализ төрҙәрен (фонетик, морфематик, һүҙьяһалыш, лексик, морфологик), төп билдә һәм структура күҙлегенән сығып, күп аспектлы анализ яһау;
8) тел-һүрәтләү саралары һәм уларҙы үҙ телмәрендә ҡулланыу;
9) башҡорт теленең эстетик функцияһын таныу, матур әҙәбиәт текстарын анализлағанда телмәрҙең эстетик кимәлен баһалау.

Уҡыу предметының йөкмәткеһе.

5-се класс.

Башланғыс кластарҙа үтелгәндәрҙе ҡабатлау.
Фонетика һәм орфоэпия. Өн һәм хәреф. Башҡорт теленең өндәр системаһы. Уларҙы белдергән хәрефтәр. Башҡорт теленең өндәр системаһын рус теленең системаһы менән сағыштырыу. Башҡорт теленең үҙенсәлекле өндәре,уларҙы белдергән хәрефтәр.
Һуҙынҡы һәм тартынҡы өндәр. Һуҙынҡы өндәр, уларҙың һаны һәм әйтелеше. Башҡорт телендәге һуҙынҡы өндәрҙең әйтелешен рус телендәге һуҙынҡы өндәрҙең әйтелеше менән сағыштырыу. Фонетик күнегеүҙәр.

Тартынҡы өндәр, уларҙың һаны һәм әйтелеше. Башҡорт телендәге тартынҡыларҙың әйтелешен рус телендәге тартынҡыларҙың әйтелеше менән сағыштырыу. Фонетик күнегеүҙәр.Башҡорт телендәге к-г, һ-х, н-ң, с-ç, з-ҙ тартынҡы ларының дөрөҫ әйтелешенә күнекмәләр үткәреү, фонетик күнегеүҙәр эшләү.
Телмәр ағышында өндәрҙең бер-береһенә йоғонтоһо. Тартынҡы өндәрҙең үҙгәреше. Башҡорт теленең ҡанундарына ярашлы һөйләү күнекмәләре үткәреү.
Башҡорт телендә сингармонизм. Башҡорт телендә сингармонизм, уҡыусыларҙы уларҙың төрҙәре менән таныштырыу. Фонетик күнегеүҙәр.
Башҡорт телендә ижектәр. Ижектәрҙең төрҙәре. Башҡорт һәм рус телдәрендәге ижектәрҙе сағыштырыу. Һүҙҙәрҙе юлдан-юлға күсереү ҡағиҙәләременән танышыу.
Башҡорт телендә баҫым, уның үҙенсәлектәре. Баҫымдың һуңғы ижеккә төшөүе һәм ялғау ҡушҡан һайын күсә барыуы. Башҡорт һүҙҙәрендәге һәм рус теленән һуңғы осорҙа үҙләштерелгән һүҙҙәрҙәге баҫымды сағыштырыу.
Башҡорт телендә һүҙҙәрҙең тамыры, ялғауҙар тураһында төшөнсә биреү. Тамырға ялғау ҡушҡанда һүҙҙәрҙең мәғәнәһе үҙгәреүен күҙәтеү, күнегеүҙәр эшләү.
Башҡорт һәм рус телендә интонация һәм уның төрҙәре, төп өлөштәре: логик баҫым, пауза, фраза баҫымы, телмәр мелодикаһы, тойғо баҫымы.
Башҡорт һәм рус телдәрендә интонацияның үҙенсәлектәрен асыҡлау. Башҡорт телендәге ябай һөйләмдәрҙе дөрөҫ интонация менән уҡырға өйрәтеү күнекмәләре биреү.
Башҡорт теленең һүҙлек байлығы, уның сығанаҡтары. Төп башҡорт һүҙҙәре һәм үҙләштерелгән һүҙҙәр. Бер мәғәнәле һәм күп мәғәнәле һүҙҙәр. Һүҙҙәрҙең күсмә мәғәнәлә ҡулланылыуы.
Башҡорт телендә нығынған һүҙбәйләнештәр, улар аңлатҡан мәғәнәне асыҡлау. Нығынған һүҙбәйләнештәрҙе һүҙҙәр менән сағыштырыу, алмаштырыу күнегеүҙәре. Нығынған һүҙбәйләнештәрҙең телмәрҙәге ролен билдәләү. Башҡорт һәм рус телендәге һүҙбәйләнештәрҙе сағыштырыу, тәржемә итеү, улар менән һөйләмдәр төҙөү.
Башҡорт телендә һүҙьяһалыш. Һүҙ составы. Башҡорт теленең агглютинатив тел булыуына күнегеүҙәр. Тамыр. Нигеҙ. Ялғауҙар. Ялғауҙарҙың төрҙәре: һүҙ һәм төр яһаусы ялғауҙар, үҙгәртеүсе ялғауҙар. Ялғауҙарҙың варианттары менән практик таныштырыу, ул варианттарҙың барлыҡҡа килеү сәбәптәрен аңлатыу, практик күнегеүҙәр башҡарыу.
Рус теленән үҙләштерелгән бер төркөм һүҙҙәрҙә ялғау ҡушҡанда һүҙ аҙағындағы тартынҡы өндөң төшөп ҡалыуын, йәки һуҙынҡылар өҫтәлеүен практик үҙләштереү.
Ялғауҙар ҡушҡанда ҡайһы бер һүҙҙәрҙә өндәрҙең сиратлашыуы. Практик танышыу.
Башҡорт һәм рус телдәрендәге һүҙьяһалыш юлдарын асыҡлау, уларҙың оҡшашлығы һәм айырмаһын билдәләү: тамыр һүҙ, яһалма һүҙ, ҡушма һүҙ.
Ҡушма һүҙҙәрҙең дөрөҫ яҙылышын үҙләштереү, иҫтә ҡалдырыу, нығытыу буйынса практик эштәр башҡарыу.
Башҡорт теле буйынса йыл буйына үтелгәндәрҙе ҡабатлау. Бәйләнешле телмәр үҫтереү. Орфоэпик ҡағиҙәләрҙе дөрөҫ ҡулланыуға, тексты интонация менән уҡыуға күнегеүҙәр. Эш ҡағыҙҙары төрҙәренән белешмә биреү. Хат яҙырға өйрәтеү.

6-сы класс

.

Башҡорт телен уҡытыуҙың икенсе баҫҡысы 6-сы класта уҡытыуҙың маҡсаты – башланғыс кластарҙа алған белем һәм күнекмәләрҙе икенсе баҫҡыс талаптарына ярашлы практик йүнәлештә тәрәнәйтеү, башҡорт теленең өндәр системаһы, лексик байлығы,морфологик категориялары һәм синтаксик төҙөлөшө тураһында белем биреү.

1 сентябрь- Белем көнө. Уҡыусыларҙың хеҙмәт көндәре башланыуы. Белем, тел тураһында мәҡәлдәр өйрәнеү. Грамматика буйынса 1-5-се кластарҙа үткәндәрҙе ҡабатлау.

Башҡортостан Республикаһы, уның тарихы, күренекле шәхестәре, байлыҡтары менән танышыу. Тема буйынса һөйләү телмәрен үҫтереү, ижади эштәр башҡарыу. Башҡорт телендә эйәлек төшөнсәһе. Сифат. Сифат дәрәжәләре. Синоним. Антоним. Омоним.

Хәүефһеҙлек, юл йөрөү ҡағиҙәләре,транспорт төрҙәре тураһында һөйләргә,өйрәтеү,уҡыу материалын тасуири,аңлы уҡыу. Рәүеш.

Рәүеш дәрәжәләре.

өрөҫ һөйләшә белеү,хат яҙыу ҡағиҙәләренә өйрәтеү.Ҡылым.Ҡылым һөйкәлештәре.Хәбәр һөй-кәлеше.Хәҙерге заман.

е.Текстар уҡыу, шиғырҙар, һынамыштар ятлау, һөйләү һәм яҙыу телмәрен үҫтереү, һүҙ байлығын арттырыу.Ҡылымдың хәбәр һөйкәлеше.Үткән заман. Киләсәк заман.

. Ҡылымдың шарт һөйкәлеше.

Экология мәсьәләһе.Ҡылымдың теләк һөйкәлеше.

7-се класс.

Башҡорт теленең өндәр системаһы, лексик байлығы, морфологик категориялары һәм синтаксик төҙөлөшө тураһында белем биреү.

Ҡылымдарҙың затлы һәм затһыҙ, барлык-юҡлык формалары. Ҡылымдарҙың күләм һәм йүнәлеш категориялары менән практик таныштырыу күнегеүҙәре. Төп йүнәлештән башҡа ҡылым йүнәлештәренең айырым ялғауҙары булыуын күрһәтеү һәм башҡорт телендә биш йүнәлеш: төп йүнәлеш, ҡайтым йүнәлеше, төшөм йүнәлеше, йөкмәтеү йүнәлеше һәм уртаҡлыҡ йүнәлеше барлығын практик миҫалдарҙа күрһәтеү.

Ҡылымдарҙың затлы формаларының үҙенсәлектәрен: һан, зат, заман менән үҙгәрешен асыҡлау, уларҙы рус теленә тәржемә итеү күнегеүҙәрен эшләтеү.

Хәбәр һөйкәлеше ҡылымдары, уларҙың мәғәнәләре, заман формалары, һан, зат менән үҙгәреше, нindәй һөйләм киҫәге була алыуы.

Хәҙерге заман хәбәр һөйкәлеше ҡылымдары, уларҙың мәғәнәһе, яһалышы, үҙгәреше.

Хәбәр һөйкәлеше ҡылымдарының үткән заманы.

Бойороҡ һөйкәлеше ҡылымдарының эш ҡушыуҙы, бойороуҙы белдереүе, яһалышы, һан, зат менән үҙгәреше, барлыҡта йәки юҡлыҡта килеүе..

Ҡылымдарҙың затһыҙ формалары: сифат ҡылым, хәл ҡылым, исем ҡылым, уртаҡ ҡылым. Уларҙың зат, һан менән үҙгәрмәүе.

Исем ҡылымда ҡылымлыҡ билдәләре: барлыҡ - юҡлыҡ, ҡылым күләмдәре һәм йүнәлештәре ялғауҙарын ҡабул итә алыуы.

Исемлек билдәләре: килеш, һан, эйәлек категориялары менән үҙгәреүе.

Исем ҡылымдарҙың исемгә күсеүе. Исем ҡылымдарҙы рус теленә тәржемә итеү.

Уртаҡ ҡылым, уның мәғәнәһе, яһалышы, барлыҡ-юҡлыҡ менән үҙгәреше. Рус телендәге уртаҡ ҡылымдың башҡорт теленә төрлө ҡылым формалары менән тәржемә ителеү мөмкинлектәрен миҫалдарҙа күҙәтеү. Киреһенсә, башҡорт телендәге уртаҡ ҡылым рус теленә төрлө ҡылымдар менән тәржемә ителә алыуын практик эштәр үтәлешендә асыҡлау.
Башҡорт телендә уртаҡ ҡылымдарҙың икенсе бер ҡылымдарҙы асыҡлап килеүе ихтимал: бирешмәҫкә тырыша, күрергә теләй һ.б.
Уртаҡ ҡылымдан һуң ярай, ярамай, тейеш, тейеш түгел, кәрәк, мөмкин модаль һүҙҙәре килеп, төрлө модаль мәғәнәләр белдерә алыуын практик күҙәтеү, уларҙы рус теленә тәржемә итеү.
Сифат ҡылым, унда бер үк ваҡытта сифатлыҡ һәм ҡылымлыҡ мәғәнәһенең булыуы, йәғни предметтың, заттың билдәһен уның эше, хәрәкәте буйынса белдереүе. Сифат ҡылымдың заман менән үҙгәреүе. Хәҙерге заман сифат ҡылымдың ике төрө, ябай һәм ҡушма формалары, менән практик таныштырыу, уларҙың барлыҡта йәки юҡлыҡта тора алыуы.
Үткән заман сифат ҡылым, уның яһалышы, барлыҡта, юҡлыкта килә алыуы. Киләсәк заман сифат ҡылым, уның яһалышы, төрҙәре, мәғәнәләре. Сифат ҡылымдарҙың исемләшеүе, был осраҡта исемдәргә хас категориялар менән үҙгәреүе. Рус теленән айырмалы рәүештә, башҡорт телендә исем алдында килеүсе сифат ҡылымдарҙың һан, эйәлек, килеш ялғауҙарнын ҡабул итмәүе.
Исем ҡылым, уның эш, хәл һәм хәрәкәттең исемен атауы, яһалышы.
Ҡылым төркөмсәләренең рус теленә тәржемә ителеү үҙенсәлектәрен практик эштәр башҡарғанда күҙәтеү, уларҙы тәржемә итеү күнекмәләрен үҫтереү.
Ҡылымдарҙы дөйөмләштереп кабатлау..
Рәүеш төркөмсәләре: төп рәүештәр, ваҡыт рәүештәре, урын рәүештәре, оҡшатыу-сағыштырыу рәүештәре, күләм-дәрәжә рәүештәре, сәбәп-максат рәүештәре тураһында төшөнсә.
Әҫәрҙең идея-тематик йөкмәткәһен үҙләштереү. Проблемаларына, образдарына характеристика биреү. План төҙөп, план буйынса һөйләргә өйрәнеү.
Рәүештәрҙең яһалышы: тамыр, яһалма, ҡушма рәүештәр. Дәрәжәләре. Рәүештәрҙеңтелмәрҙә ҡулланылышы..
Теркәүестәр. Уларҙың һөйләм киҫәктәрен һәм ҡушма һөйләмдә ябай һөйләмдәрҙе бәйләп йөрөүе. Теркәүестәрҙең төркөмсәләре: теҙеү һәм эйәртеү теркәүестәре, уларҙың телмәрҙәгө ҡулланышын күҙәтеү.
Теркәүес һүҙҙәр: парлы һәм яңғыҙ теркәүес һүҙҙәр, уларҙың һөйләмдәрҙе һәм һөйләм киҫәктәрен бәйләүе күрһәтеү алмаштары менән белдерелә, яңғыҙ теркәүес һүҙҙәр: һорау һәм күрһәтеү алмаштары менән белдерелгән парлы теркәүес һүҙҙәр.
Теркәүестәрҙең дөрөҫ яҙылышы, уларҙы телмәрҙә дөрөҫ ҡулланыу күнекмәләрен нығытыу.
Бәйләүестәр. Уларҙың эйәреүсе киҫәк менән эйәртеүсе киҫәкте, эйәрсән һөйләм менән баш һөйләм араһындағы бәйләнеште барлыҡҡа килтереүе. Бәйләүестәрҙең төркөмсәләре, мәғәнәләре. Уларҙың телмәрҙәге әһәмиәте. Синоним бәйләүестәрҙе ҡулланыу күнекмәләрен нығытыу.
Бәйләүестәрҙең килештәргә мөнәсәбәте: 1) исемдәрҙең төп килештә, ә алмаштарҙың эйәлек килештә килеүен талап итеүсе бәйләүестәр; 2) исемдәрҙең төбәү килешен талап итеүсе бәйләүестәр; 3) исемдәрҙең сығанаҡ килештә тороуын талап итеүсе бәйләүестәр.

Ымлыҡтар. Уларҙың кешеләрҙең хис-тойғоһон, теләк-ынтылыштарын белдереүе. Ымлыҡ төрҙәре, телмәрҙәге әһәмиәте, дөрөҫ яҙылышы. Ымлыҡтарҙың яңы һүҙҙәр яһауҙа нигеҙ булыуы..Ябай һөйләм синтаксисын үҙләштереү, бер һәм ике составлы һөйләмдәрҙең үҙенсәлектәрен үҙләштереү.

8-се класс.

Ябай һөйләм синтаксисы буйынса үтелгәндәрҙе ҡабатлау. Ҡушма һөйләм синтаксисы һәм пунктуация. Ҡушма һөйләм тураһында төшөнсә. Ябай һөйләмдәрҙән айырмалы уларҙың кәмендә ике ябай һөйләмдән тороуы. Ҡушма һөйләм составындағы ябай һөйләмдәрҙең бер-береһенә бәйләнеү юлдары һәм саралары. Уҡылған әҫәрҙәрҙән ябай һәм ҡушма һөйләмдәргә килтерергә. Теҙмә ҡушма һөйләмдәр тураһында төшөнсә. Улар составындағы ябай һөйләмдәрҙең үҙ-ара теҙеү юлы менән бәйләнеүе, теркәүесле һәм теркәүесһеҙ бәйләнеш. Теркәүесле теҙмә ҡушма һөйләмдәр. Улар эргәһендәге тыныш билдәләре. Теҙмә ҡушма һөйләмдәге ябай һөйләмдәрҙе бәйләүсе теркәүестәр.Эйәртеүле ҡушма һөйләмдәр, улар тураһында төшөнсә. Эйәртеүле ҡушма һөйләмдәрҙәге баш һәм эйәрсән һөйләмдәр. Эйәрсән һөйләмдәрҙең мәғәнә һәм төҙөлөшө яғынан бүленеше.
Эйәрсән һөйләмде баш һөйләмгә бәйләүсе саралар, бәйләнеү юлдары. Баш һәм эйәрсән һөйләмдәрҙең урынлашыу тәртибе, улар араһында тыныш билдәләренең ҡуйылышы. Эйәртеүле ҡушма һөйләмдәрҙең үҙ-ара синонимлығы һәм вариантлылығы. Уҡылған әҙәби әҫәрҙәрҙән эйәртеүле ҡушма һөйләмдәргә миҫалдар килтереү.

Теркәүесһеҙ теҙмә ҡушма һөйләмдәр, уларҙағы тыныш билдәләре. Алда уҡылған әҫәрҙәрҙән теҙмә ҡушма һөйләмдәргә миҫалдар табып, уларға синтаксик анализ эшләү. Эйәрсән һөйләмдәрҙең мәғәнә яғынан бүленеше. Эйәрсән һөйләмдең төрөн баш һөйләмдән сығып бирелгән һорау ярҙамымда билдәләү. Эйәрсән һөйләм баш һөйләмдәге мөнәсәбәтле һүҙҙе асыҡлаһа, уның мәғәнәһен мөнәсәбәтле һүҙҙең ниндәй һөйләм киҫәге булыуҙан сығып билдәләү. Әҙәби әҫәрҙәрҙән эйәртеүле ҡушма һөйләмдәргә миҫалдар килтереү. Эйәрсән эйә һөйләм, уның баш һөйләмдең эйәһе урынында килеүе, йә баш һөйләмдәге мөнәсәбәтле һүҙ менән бирелгән эйәне асыҡлауы, баш һөйләмгә бәйләнеү саралары, тыныш билдәләренең ҡуйылышы. Әҙәби әҫәрҙәрҙән миҫалдар табыу.

Эйәрсән хәбәр һөйләм, уның баш һөйләмдең хәбәре урынында килеүе, йә баш һөйләмдә мөнәсәбәтле һүҙ менән бирелгән хәбәргә ҡарауы, уларҙы баш һөйләмгә бәйләүсе саралар, тыныш билдәләренең ҡуйылышын уҡылған әҙәби әҫәрҙәрҙән алынған миҫалдарҙа күрһәтеү. Эйәрсән аныҡлаусы һөйләмдәр, уларҙың баш һөйләмдең аныҡлаусы урынында килеүе, йә баш һөйләмдә мөнәсәбәтле һүҙ менән бирелгән аныҡлаусыға ҡарауы, уларҙың баш һөй-ләмгә бәйләнеү саралары, тыныш билдәләренең ҡуйылышын укылған әҙәби әҫәрҙәрҙә күҙәтеү. Башҡорт телендәге эйәрсән аныҡлаусы һөйләмдәрҙе рус теленә тәржемә итеү.

Эйәрсән тултырыусы һөйләм, уның баш һөйләмдең тултырыусыһы урынында килеүе, йә баш һөйләмдәге мөнәсәбәтле һүҙ менән бирелгән тултырыусыға ҡарауы, баш һөйләмгә бәйләнеү саралары, тыныш билдәләренең ҡуйылышын әҙәби әҫәрҙәрҙән алынған миҫалдар нигеҙендә аңлатыу. Башҡорт телендәге эйәрсән тултырыусы һөйләмдәрҙең рус теленә тәржемә ителеү мөмкинселектәре.

Эйәрсән хәл һөйләмдәр, уларҙың төрҙәре һәм эйәрсән киҫәк хәлдәрҙең һорауҙарына яуап булыуы. Улар араһында тыныш билдәләренең ҡуйылышы.

Эйәрсән ваҡыт һөйләм, уның баш һөйләмдең ваҡыт хәле урынында килеүе, йә баш һөйләмдә мөнәсәбәтле һүҙ менән бирелгән ваҡыт хәлен асыҡлаусы. Ваҡыт һөйләмдәрҙе баш һөйләмгә бәйләүсе саралар, тыныш билдәләренең ҡуйылышы.

Эйәрсән урын һөйләм, уның баш һөйләмдә мөнәсәбәтле һүҙ менән бирелгән урын хәлен асыҡлауы, йә баш һөйләмдәге урын хәле урынында килеүе. Урын һөйләмдәрҙе баш һөйләмгә бәйләүсе саралар, тыныш билдәләренең ҡуйылышын әҙәби әҫәрҙәрҙән алынған миҫалдарҙа күрһәтеү. Башҡорт телендәге урын һөйләмдәрҙе рус теленә тәржемә итеү. Эйәрсән рәүеш һөйләмдәр, улар баш һөйләмдәге мөнәсәбәтле һүҙ менән бирелгән рәүеш хәлен асыҡлайҙар, йә баш һөйләмдең рәүеш хәле урынында киләләр. Эйәрсән рәүеш һөйләмдәрҙе баш һөйләмгә бәйләүсе саралар, тыныш билдәләренең ҡуйылышы.

Эйәрсән сәбәп һөйләм, уның баш һөйләмдең сәбәй хәле урынында килеүе, йә баш һөйләмдә мөнәсәбәт һүҙе менән бирелгән сәбәп хәлен асыҡлауы. Эйәрсән сәбәп һөйләмдәрҙе баш һөйләмгә бәйләүсе саралар, тыныш билдәләренең ҡуйылышы.

Эйәрсән маҡсат һөйләм, уның баш һөйләмдә мөнәсәбәтле һүҙ менән бирелгән маҡсат хәлен асыҡлауы, йә баш һөйләмдәге маҡсат хәле урынында килеүе. Эйәрсән маҡсат һөйләмде баш һөйләмгә бәйләүсе саралар, тыныш билдәләренең ҡуйылышын уҡылған әҫәрҙәрҙән табыу, уларға анализ яһау. Башҡорт телендәге эйәрсән маҡсат һөйләмдәрҙең рус теленә тәржемә ителеү мөмкинселектәре. Эйәрсән шарт һөйләм, уның баш һөйләмдәге шарт хәл урынында килеүе, йә баш һөйләмдәге мөнәсәбәтле һүҙ менән бирелгән күләм-дәрәжә хәленә ҡарауы. Эйәрсән шарт һөйләмдәрҙе баш һөйләмгә бәйләүсе саралар, тыныш билдәләренең ҡуйылышы.

Эйәрсән кире һөйләм, уның баш һөйләмдәге мөнәсәбәтле һүҙ менән бирелгән кире хәлгә ҡарауы, йә баш һөйләмдәге кире хәл урынында килеүе. Эйәрсән кире һөйләмде баш һөй- ләмгә бәйләүсе саралар, тыныш билдәләренең ҡуйылышын укылған әҙәби әҙәрҙәргә нигеҙләнеп аңлатыу. Ҡатмарлы синтаксик төҙөлмәләр. Уларҙың икенән артыҡ ябай Һөйләмдәрҙән тороуы. Ҡатмарлы синтаксик төҙөлмәләрҙең төрҙәре.

Күп эйәрсәнле ҡушма һөйләмдәр тураһында төшөнсә: тиң эйәрсән һөйләмле һәм тиң булмаған эйәрсән һөйләмле күп эйәрсәнле ҡушма һөйләмдәр, уларҙағы тыныш билдәләре. Ҡатмарлы синтаксик төҙөлмәләргә уҡылған әҫәрҙәрҙән миҫалдартабыу.
Ҡатнаш ҡушма һөйләмдәр тураһында төшөнсә, улар составындағы ябай һөйләмдәрҙең үҙ-ара теҙмә юл менән дә, эйәртеүле юл менән дә бәйләнеүе, тыныш билдәләренең ҡуйылышын әҫәҙәрҙән алынған миҫалдарҙа күрһәтеү. Теҙемдәр, уларҙың йә тиң киҫәктәре, йә тиң һөйләмдәре күп булыуы һөҙөмтәһендә ҡатмарландырылған ябай йәки ҡушма һөйләм булыуы. Теҙемдәрҙең төрө, төҙөлөшө, уларҙың структураһында һанау һәм йомғаҡлау бүлеген барлыҡҡа килтереүсе конструкцияларҙың булыуы. Һанау һәм йомғаҡлау бүлегенең ҡайҙа

килеүенә ҡарап, тыныш билдәләренең ҡуйылышы. Теҙемдәргә ҡобайырҙарҙан миҫалдар табыу. Тыныш билдәләре, улар тураһында дөйөм төшөнсә. Тыныш билдәләрен төркөмләү. Һөйләм төҙөлөшө, мәғәнәһе, интонация һәм тыныш билдәләре ҡуйылышы.
Һөйләм аҙағындағы тыныш билдәләре: нөктә, һорау һәм өндәү билдәләренең ҡуйылыу осраҡтары.
Өтөр һәм уның ҡуйылыу осраҡтары: ябай һөйләмдәрҙә һәм ҡушма һөйләмдәрҙә өтөрҙәрҙең ҡуйылышы.Һыҙыҡ, уның ҡуйылыу осраҡтары: ябай һөйләмдәрҙә һәм ҡушма һөйләмдәрҙә һыҙыҡтың ҡуйылышы. Тыныш билдәләрең ҡуйылышын уҡылған әҫәрҙәрҙән алынған миҫалдарҙа күрһәтеү. Нөктәле өтөр, уның ябай һөйләмдәрҙә һәм ҡушма һөйләмдәрҙә ҡуйылыу осраҡтары.
Ике нөктәнең ҡуйылыу осраҡтары: ябай һөйләмдәрҙә, ҡушма һөйләмдәрҙә, тура телмәрле һөйләмдәрҙә ике нөктәнең ҡуйылышы.
Ҡушма һөйләм буйынса үтелгәндәрҙе ҡабатлау.

9-сы класс.

Тел тураһында дөйөм төшөнсә
Тел – үҫә барыусы ижтимағи күренеш,Башҡорт теле – башҡорт халҡының м.т.
Әҙәби тел һәм диалек.тБашҡорт әҙәби теле һәм уның үҫеше.Ике теллелек
Стилистика. Йәнле һөләү стиле.Матур әҙәбиәт стиле.Фәнни стиль.Рәсми эш ҡағыҙҙары стиле.Публицистик стиль.Хаттар стиле
Һүрәтләү саралары.Лексик һәм грамматик синонимдар.Антитеза
Һүҙҙе һәм уның форм. телм.Графика. Ғәрәп графикаһы.Орфография. Орфоэпия.
Башҡорт теленең лексик ҡатламдары.Орфография. Өндәрҙең сиратланыуы
Ҡалын һәм нәҙек ялғауҙар.Ялғау ҡушҡанда һүрәтләнеүсе күренештәр
Ҡушма һүҙҙәрҙең яһалышы.Ҡушма һүззәрҙең дөрөҫ әйтелеше.Ҡушма һүҙҙәрҙең дөрөҫ яҙылышы
Яңғыҙлыҡ исемдәренең дөрөҫ яҙылышы.Үҙләштерелгән һүҙҙәргә ялғау ҡушыу.
Морфология. Һүҙ төркөмдәренең системаһы.Һүҙҙең грамматик мәғәнәһе
Эйәлек заты, хәбәрлек заты категориялары.Ҡылым. Уның төрҙәре.Һөйкәлеш, зат, заман категориялары.
Алмаштарҙың һөйләмдә роле.Сифат һәм рәүеш.Редакторлау күнекмәләре.
Исем.Ҡылым.Телмәр мәҙәниәте. Аралашыу ҡағиҙәләре.Өндәшеү әҙәплелеге.Иҫәнләшеү әҙәплелеге.Аралашыуҙың тотороҡло формаларыДиалог төҙөү
Синтаксис һәм пунктуация.Ябай һөйләм.Ҡушма һөйләм.Ҡушма һөйләм төрҙәре.Ҡатмарлы синтаксис конструкциялар. Уларҙа тыныш билдәләре

Календарь тематик планлаштырыу
5-се класс.

	Темалар	Дәрестең йөкмәткеһе	Уҡыусыларҙың эшмәкәрлеге
1	Тел – аралашыуҙың иң мөһим сараһы.	Телмәр мәҙәниәтенең, кеше тормошонда аралаша белеүҙең ролен аңлау;	һөйләү һәм яҙма телмәрҙең төп үҙенсәлектәрен белеү.
2	Ҡабатлау. Һүҙ киҫәктәре. Исем.	Исемдәрҙең грамматик билдәләрен ҡабатлау.	. Текстан исемдәрҙе та¬быу һәм уларға морфологик анализ яһау
3	Сифат. Һан. Ҡылым.	Сифат,һан, ҡылымдарҙың грамматик билдәләрен ҡабатлау.	Текстан сифаттарҙы һандарҙы, ҡылымдарҙың та¬быу һәм уларға морфологик анализ яһау.
4	**Синтаксис һәм пунктуация. Телмәр мәҙәниәте.** Һүҙбәйләнеш.	Күҙәтеүҙәр ярҙамында эйәгә бәйләнгән һүҙҙәрҙең эйә алдында, хәбәргә бәйләнгән һүҙҙәрҙең хәбәр алдында килеүе тураһында һығымта яһау.	Һөйләмдәрҙе һүҙбәй¬ләнештәргә тарҡатыу. Күсмә мәғәнәле һүҙбәйләнештәрҙең мәғә¬нәһен аңлатыу, уларҙың телмәрҙә ҡулланылыуын күҙәтеү.
5	Һүҙбәйләнеш.	Күҙәтеүҙәр ярҙамында эйәгә бәйләнгән һүҙҙәрҙең эйә алдында, хәбәргә бәйләнгән һүҙҙәрҙең хәбәр алдында килеүе тураһында һығымта яһау.	Һөйләмдәрҙе һүҙбәй¬ләнештәргә тарҡатыу. Күсмә мәғәнәле һүҙбәйләнештәрҙең мәғә¬нәһен аңлатыу, уларҙың телмәрҙә 6ҡулланылыуын күҙәтеү.
6	Һөйләм.	Һөйләм аҙағында тейешле тыныш билдәләрен ҡуйып яҙыу.	Һ7өйләмгә тулы синтаксик анализ яһау. Һөй¬ләм киҫәктәрен билдәләү.
7	Хәбәр, һорау, өндәү һөйләмдәр.	Әйтелеү маҡсаты йәки интонация яғынан һөйләмдәрҙе айыра белеү,	дөрөҫ тауыш менән һөйләмдәрҙе уҡырға өйрәнеү.
8	Һөйләмдең баш киҫәктәре.	Баш һәм эйәрсән киҫәктәрҙе табыу һәм билдәләү.	Эйәгә бәйләнгән, хәбәргә эйәргән эйәрсән киҫәктәрҙе табыу һәм билдәләргә өйрәнеү
9	Һөйләмдең эйәрсән киҫәктәре. Аныҡлаусы.	Эйәрсән киҫәктәрҙе табыу һәм билдәләү. Эйәгә бәйләнгән эйәрсән киҫәктәрҙе табыу һәм билдәләргә өйрәнеү.	. Эйәгә бәйләнгән эйәрсән киҫәктәрҙе табыу һәм билдәләргә өйрәнеү.
10	Тултырыусы.	Тултырыусы һөйләмдең ниндәй киҫәген асыҡлауын һәм ниндәй һүҙ төркөмдәренән килеүен билдәләргә өйрәнеү.	Тултырыусы һөйләмдең ниндәй киҫәген асыҡлауын һәм ниндәй һүҙ төркөмдәренән килеүен билдәләргә өйрәнеү.

11	Хәлдәр.	Хәлдәрҙең һөйләмдең ниндәй киҫәген асыҡлауын һәм ниндәй һүҙ төркөмдәренән килеүен билдәләргә өйрәнеү.	. Хәлдәр һәм уларҙың төрҙәрен асыҡлау
12	Һөйләмдең тиң киҫәктәре.	Һөйләмдең тиң киҫәктәре тураһында белемде системалаштырыу һәм тәрәнәйтеү.	Темаға ҡағылышлы лек¬сиканы үҙләштереү;
13	Текст.	Тексттың композицияһын үҙләштереү, телмәрҙә йөкмәтке эҙмә-эҙлелегенә эйә булыу.	Тексттың композицияһын үҙләштереү, телмәрҙә йөкмәтке эҙмә-эҙлелегенә эйә булыу.
14	Өндәш һүҙҙәр.	Өндәш һүҙ янында тыныш билдәләренең ҡуйылыш тәртибен төшөнөү;	шиғри әҫәрҙе, өндәш һүҙле һөйләмдәрҙе, хаттарҙы тасуири итеп уҡырға өйрәнеү.
15	Ҡушма һөйләм	Ҡушма һөйләмдәр тураһында белемде системалаштырыу һәм тәрәнәйтеү.	Ҡушма һөйләмдәр тураһында белемде системалаштырыу һәм тәрәнәйтеү.
16	Тура телмәр.	Тура телмәр тураһында белемде системалаштырыу һәм тәрәнәйтеү.	Тура телмәрле һөйләмдәрҙе һәм диалогтарҙа репликаларҙы дөрөҫ тауыш менән уҡырға өйрәнеү.
17	Контроль диктант. “Ҡош юлы”.	Дөрөҫ яҙыу ҡағиҙәләрен үтәргә.	
18	Бәйләнешле телмәр үҫтереү. Изложение. “Әсә йыры”.	Изложение һәм инша яҙыу өсөн материал йыйырға өйрәтеү	. Текст төҙөлөшө, уның өлөштәре тураһында белем биреү. Тәҡдим ителгән һүҙҙәр ярҙамында текстар төҙөү.
19	**Фонетика һәм графика. Орфография. Телмәр мәҙәниәте.** Һуҙынҡы һәм тартынҡы өндәр.	Һуҙынҡы һәм тартынҡыларҙы дөрөҫ яҙыу. Һүҙҙәргә фонетик анализ яһау.	Һөйләмде ҙур хәреф менән яҙыу. Һөйләм аҙағында те¬йешле тыныш билдәһен ҡуйыу.
20	Өн һәм хәреф. Алфавит.	Башҡорт теленең алфавитын иҫкә төшөрөү. Үҙенсәлекле өн-хәрефтәрҙе ҡабатлау, белемдәрен тәрәнәйтеү, күнегеүҙәрҙән һүҙҙәр табыу, миҫалдар килтереү.	Бирелгән һүҙҙәрҙе алфавит тәртибендә яҙыу. Я, ю хәрефтәренең яҙылыу ҡағиҙәһе һәм нәҙек һүҙҙәрҙә улар урынына йә, йү хәреф-бәйләнештәренең килеүе тураһында. Бер төрлө тартынҡыларҙың йәнәш яҙылыу осрағына аңлатма биреү.
21	Һуҙынҡыларҙың дөрөҫ яҙылышы.	Дөрөҫ яҙыу ҡағиҙәләрен үтәргә. Фонетик анализ	Дөрөҫ яҙыу ҡағиҙәләрен үтәргә.

	О.Ө,Ы, Е	яһай белергә.	Фонетик анализ яһай белергә.
22	Контроль диктант. “Тәбиғәт биҙәктәре”.	Дөрөҫ яҙыу ҡағиҙәләрен үтәргә.	Дөрөҫ яҙыу ҡағиҙәләрен үтәргә.
23	Ижек уларҙың төрҙәре.	Ижек, уларҙың төрҙәрен билдәләргә өйрәнеү. Һүҙҙәрҙе юлдан юлға күсереү.	Ижек, уларҙың төрҙәрен билдәләргә өйрәнеү. Һүҙҙәрҙе юлдан юлға күсереү.
24	Баҫым.	Баҫымдарҙы дөрөҫ ҡуя белеү, һүҙҙәрҙе дөрөҫ әйтергә өйрәнеү.	Баҫымдарҙы дөрөҫ ҡуя белеү, һүҙҙәрҙе дөрөҫ әйтергә өйрәнеү.
25	Һуҙынҡыларҙың дөрөҫ әйтелеше.	Һуҙынҡыларҙың әйтелешен тыңлау, сағыштырыу, һығымта яһау, дөрөҫ яҙыу.	Һүҙҙәрҙең моделен төҙөү. Һүҙҙәргә дөрөҫ ялғау ҡушыу. . Үҙләштерелгән һүҙҙәрҙең төп законға буйһонмауын күҙәтеү.
26	Тартынҡыларҙың дөрөҫ әйтелеше.	Тартынҡыларҙың әйтелешен тыңлау, сағыштырыу, һығымта яһау, дөрөҫ яҙыу. Һүҙҙәрҙең моделен төҙөү. Һүҙҙәргә дөрөҫ ялғау ҡушыу.	Тамырҙаш һүҙҙәр менән таны¬шыу. Үҙләштерелгән һүҙҙәрҙең төп законға буйһонмауын күҙәтеү.
27	Өндәрҙең оҡшашыуы.	Өндәрҙе таный һәм анализлай белеү.	Өндәрҙе таный һәм анализлай белеү.
28	Телмәр үҫтереү. “Мәргән”.	Изложение һәм инша яҙыу өсөн материал йыйырға өйрәтеү. Текст төҙөлөшө, уның өлөштәре тураһында белем биреү. Тәҡдим ителгән һүҙҙәр ярҙамында текстар төҙөү.	. Текст төҙөлөшө, уның өлөштәре тураһында белем биреү. Тәҡдим ителгән һүҙҙәр ярҙамында текстар төҙөү.
29	Контроль диктант. “Кояш”.	Иғтибар менән тыңлау, белемдәрҙе ғәмәлдә ҡулланыу. Дөрөҫ яҙыу ҡағиҙәләрен үтәргә.	Иғтибар менән тыңлау, белемдәрҙе ғәмәлдә ҡулланыу. Дөрөҫ яҙыу ҡағиҙәләрен үтәргә
30	**Лексика. Телмәр мәҙәниәте.** Лексика тураһында төшөнсә. Һүҙҙең мәғәнәһе.	Һүҙҙең лексик һәм грамматик мәғәнә айырмалыҡтарын аңлатыу; һүҙҙең лексик мәғәнәһен төрлө ысулдар менән аңлатыу.	һүҙҙең лексик мәғәнәһен төрлө ысулдар менән аңлатыу
31	Һүҙҙең күп мәғәнәлелеге. Һүҙҙәрҙең күсмә мәғәнәһе.	Һүҙҙәрҙең төрлө мәғәнәгә эйә булыуын күҙәтеү. Аңлатмалы һүҙлектәр менән эшләү. Күсмә мәғәнәле һүҙҙәрҙе урынлы ҡулланырға өйрәнеү..	Күп мәғәнәле, тура һәм күсмә мәғәнәле һүҙҙәрҙе айырыу
32	Омонимдар.	Бер үк яҙылышлы, ләкин төрлө мәғәнә аңлатҡан һүҙҙәрҙе айырыу, уларҙы һүҙлектән табыу, мәғәнәһен аңлатыу Омонимдарҙы парҙарҙа таба	Бер үк яҙылышлы, ләкин төрлө мәғәнә аңлатҡан һүҙҙәрҙе айырыу, уларҙы һүҙлектән табыу, мәғәнәһен аңлатыу

		белеү.	Омонимдарҙы парҙарҙа таба белеү.
33	Синонимдар.	Синонимдарҙы һүҙлектән табырға өйрәнеү. Уларҙың әһәмиәтен аңлатыу. Синоним һүҙҙәр туплау.	Синонимдарҙың мәғәнәүи һәм стилистик айырма-лыҡтарын билдәләү; синонимк рәттәрҙә доминантаны билдәләй белеү.
34	Антонимдар.	Ҡапма-ҡаршы мәғәнәле һүҙҙәрҙе һүҙлектән табыу. Мәҡәлдәрҙә һәм йомаҡтарҙа антонимдарҙың ҡулла-нылыуын күҙәтеү, бының әһәмиәтен аңлатыу.	Антоним һәм омонимдарҙы парҙарҙа таба белеү.
35	Телмәр үҫтереү. Инша "Ҡыш".	Изложение һәм инша яҙыу өсөн материал йыйырға өйрәтеү. Текст төҙөлөшө, уның өлөштәре тураһында белем биреү.	Тәҡдим ителгән һүҙҙәр ярҙамында текстар төҙөү.
36	**Һүҙьяһалыш һәм орфографияны өйрәнеү.** Тамыр һәм ялғауҙар.	Тамыр һүҙ, һүҙҙең нигеҙе (яһалма һүҙ), төрлө ялғауҙар һүҙ составын тәшкил итеүен аңлау.	Тамыр һүҙ, һүҙҙең нигеҙе (яһалма һүҙ), төрлө ялғауҙар һүҙ составын тәшкил итеүен аңлау.
37	Ялғауҙарҙың төрҙәре.	Тамырҙарҙың төрҙәрен билдәләй белеү. Һүҙ яһаусы һәм үҙгәртеүсе ялғауҙарҙы айыра белеү.	Тамырҙарҙың төрҙәрен билдәләй белеү. Һүҙ яһаусы һәм үҙгәртеүсе ялғауҙарҙы айыра белеү.
38	Тамыр һәм яһалма һүҙ.	Тамырҙаш һүҙҙәрҙе билдәләй белеү. Яһалма һүҙҙәрҙе айыра белеү.	Тамырҙаш һүҙҙәрҙе билдәләй белеү. Яһалма һүҙҙәрҙе айыра белеү.
39	Ялғауҙарҙың дөрөҫ яҙылышы.	Ялғауҙар һәм уларҙың дөрөҫ яҙылышын ғәмәлдә дөрөҫ ҡулланыу	
40	Һүҙьяһалыш. Һүҙҙәрҙең дөрөҫ яһалыу юлдары.	Һүҙьяһалыштың яһалыу тәртибен белеү. Һүҙҙәрҙең дөрөҫ яһалыу юлдарын билдәләй белеү.	. Ь билдәһенә бөткән һүҙҙәргә ялғауҙарҙы дөрөҫ ҡушырға өйрәтеү.
41	Ҡушма һүҙҙәр.	Ҡушма һәм парлы һүҙҙәрҙең дөрөҫ яҙылышын үҙләштереү.	Күҙәтеүҙәр нигеҙендә ҡушма һүҙҙәр тураһында төшөнсә алыу, һығымта яһау, дөрөҫ яҙылышы буйынса ҡағиҙә сығарыу. Уларҙың дөрөҫ яҙылышын үҙләштереү. Ҡушма һүҙҙәрҙең моделен төҙөү.
42	Ҡушма һүҙҙәрҙең дөрөҫ яҙылышы.	Ҡушма һәм парлы һүҙҙәрҙең дөрөҫ яҙылышын	Ҡушма һүҙҙәрҙең дөрөҫ яҙылышын ябай

		үҙләштереү дөрөҫ яҙылышы буйынса ҡағиҙә сығарыу.	миҫалдарҙа үҙләштереү. Ҡуш¬ма һүҙҙәрҙе телмәрҙә ҡулланыу.
43	Телмәр үҫтереү. Изложение “Янғантау”.	Изложение һәм инша яҙыу өсөн материал йыйырға өйрәтеү..	Текст төҙөлөшө, унынң өлөштәре тураһында белем биреү. Тәкдим ителгән һүҙҙәр ярҙамында текстар төҙөү
44	Контроль диктант. “Халыҡ шағиры”.	Дөрөҫ яҙыу ҡағиҙәләрен үтәргә.	
45	**Морфология. Орфография. Телмәр мәҙәниәте.** Үҙ аллы һәм ярҙамсы һүҙҙәр. Һүҙ төркөмдәре.	Ярҙамсы һүҙҙәрҙе таныу һәм ялғауҙар менән сағыштырыу.	Күҙҙең ялғауына баҫым төшөүен һәм ҡушылып яҙылыуын, ә һүҙгә бәй¬ләнеп килгән ярҙамсы һүҙгә баҫым төшмәүен һәм айырым яҙылыуын сағыштырыу нигеҙендә ғәмәли үҙ¬ләштереү.
46	**Исем.** Исемдең мәғәнәһе, морфологик билдәләре. Синтаксис функцияһы.	Исем. Исемдең мәғәнәләре. Исемдәрҙең килеш менән үҙгәреше, килеш мәғәнәләрен күрһәтеүсе 4 төрлө ялғауҙарҙы ғәмәлдә ҡулланыу, килеш менән үҙгәреш таблицаһын ятлатыу, айырым һүҙҙәрҙең килеш ялғауҙарын ҡуйырға өйрәтеү аша уҡыусыларҙың коммуникатив һәм орфографик мөмкинлектәрен арттырыу.	Эйәлек һәм төшөм килеш ялғауҙарында О, Ө хәрефтәренең яҙылышы. Сингармонизм законының үҙенсәлектәрен асыу. Ҡуш тартынҡыға бөткән һүҙҙәрҙе килеш менән үҙгәрткәндә, тартынҡыларҙың береһе яҙылмай тигән ҡағиҙәне аңлатыу. Ь билдәһенә бөткән һүҙҙәргә ялғауҙарҙы дөрөҫ ҡушырға өйрәтеү.
47	Уртаҡлыҡ һәм яңғыҙлыҡ исемдәр.	Яңғыҙлыҡ һәм уртаҡлыҡ исемдәрҙе күҙәтеү, сағыштырыу, һығымта яһау, уларҙы дөрөҫ яҙыу.	
48	Исемдәрҙең яһалышы. Ялғауҙар ҡушыу юлы менән исем яһау.	Ҡушма һәм парлы исемдәрҙең дөрөҫ яҙылышын үҙләштереү.	Күҙәтеүҙәр нигеҙендә ҡушма һүҙҙәр тураһында төшөнсә алыу, һығымта яһау, дөрөҫ яҙылышы буйынса ҡағиҙә сығарыу. Уларҙың дөрөҫ яҙылышын үҙләштереү.
49	Һүҙҙәрҙе ҡушыу юлы менән исем яһау.	Һүҙҙәрҙе ҡушыу юлы менән исем яһарға өйрәнеү; ҡушма исемдәрҙең дөрөҫ әйтелешен һәм яҙылышын аңлатыу.	Һүҙҙәрҙе ҡушыу юлы менән исем яһарға өйрәнеү; ҡушма исемдәрҙең дөрөҫ әйтелешен һәм яҙылышын аңлатыу.
50	Һүҙҙәрҙе парлау юлы менән исем яһау.	Һүҙҙәрҙе парлау юлы менән исем яһарға өйрәнеү һәм уларҙы дөрөҫ телмәрҙә ҡулланыу күнекмәһен	Күҙәтеүҙәр нигеҙендә ҡушма һүҙҙәр тураһында төшөнсә алыу, һығымта

		булдырыу	яһау, дөрөҫ яҙылышы буйынса ҡағыҙә сығарыу. Уларҙың дөрөҫ яҙылышын үҙләштереү.
51	Һүҙҙәрҙе бәйләү һәм ҡыҫҡар-тыу юлы менән исем яһау.	Һүҙҙәрҙе бәйләү һәм ҡыҫҡартыу юлы менән исем яһау һәм мәғәнәләрен аңлатыу, телмәрҙә ҡулланыу күнекмәләренә эйә булыу.	Ҡушма һәм парлы исемдәрҙең дөрөҫ яҙылышын үҙләштереү.
52	**Ҡылым.** Ҡылым. (Инеш дәрес) Ҡылымдың мәғәнәһе. Морфологик билдәләре. Ситаксик роле.	Ҡылым, уның һөйләмдәге ролен асыу. Ҡылымдарҙың һан, зат менән үҙгәрешен ҡабатлау. Уйын технологияларын ҡулланыу. Ҡылымдың һан, зат менән үҙгәреше, барлыҡ һәм юҡлыҡта килеүен аңлатыу. Ҡылымдарҙың заман мәғәнәләрен күнегеүҙәр ярҙамында практик үҙләштереү.	Заман мәғәнәләрен белдереүсе саралар – ялғауҙар менән таныштырыу. Ҡылымдарҙың үҙ-ара омонимлығы. Ҡылым-исем омонимияһы тураһында мәғлүмәт биреү (яҙ-яҙ, керҙе-керҙе). Ҡылымдарҙы төрлө замандарҙа ҡулланып, тексты үҙгәртеп һөйләү. Ҡылымдың һан, зат менән үҙгәреше, барлыҡ һәм юҡлыҡта килеүе. Ҡылымдарҙың заман мәғәнәләрен практик үҙләштереүҙе дауам итеү. Иптәшеңдең яҙғанын тикшереү һәм камиллаштырыу күнекмәләре.
53	Ҡылымдарҙың заман, зат һәм һан менән үҙгәреше.	Ҡылымдарҙың һан, зат менән үҙгәрешен ҡабатлау. Ҡылымдың һан, зат менән үҙгәреше, барлыҡ һәм юҡлыҡта килеүен аңлатыу. Ҡылымдарҙың заман мәғәнәләрен күнегеүҙәр ярҙамында практик үҙләштереү.	Заман мәғәнәләрен белдереүсе саралар – ялғауҙар – менән таныштырыу
54	Үҙ аллы һәм ярҙамсы ҡылымдар.	Ҡылым тураһында төшөнсә алыу, һорауҙары һәм белдергән мәғәнәһе тураһында һығымта яһау, ҡағиҙә төҙөү.	Ярҙамсы ҡылымдарҙың мәғәнәләрен үҙләштереү. Текстан ҡылымдарҙы табыу, һорауҙар ҡуйыу, һөйләмдәге ролен асыҡлау.
55	Тамыр һәм нигеҙ ҡылымдар.	Тамыр һәм нигеҙ ҡылымдарҙы айыра белеү, төрлө ысул һәм саралар менән ҡылым яһау күнекмәһен үҫтереү.	Тамыр һәм нигеҙ ҡылымдарҙы айыра белеү, төрлө ысул һәм саралар менән ҡылым яһау күнекмәһен үҫтереү.
56	Ҡылымдарҙың яһалышы.	Ҡылымдарҙы яһалышы яғынан сағыштырыу, анализлау, өс төргә бүлеү.	Ҡылымдарҙы яһалышы яғынан сағыштырыу, анализлау, өс төргә бүлеү.

57	Ҡылымдың затлы формалары. Бойороҡ һөйкәлеше.	Хәбәр һөйкәлеше. Хәбәр һөйкәлеше ҡылым Хәбәр һөйкәлеше.	Хәбәр һөйкәлеше. Хәбәр һөйкәлеше ҡылым Хәбәр һөйкәлеше.
58	Бойороҡ һөйкәлеше. Ҡылымдарының зат, һан, барлыҡ-юҡлыҡ менән үҙгәреше.	Бойороҡ һөйкәлеше. Ҡылымдарының зат, һан Хәбәр һөйкәлеше. ҡылымдарының заман менән үҙгәреше., барлыҡ-юҡлыҡ менән үҙгәреше.	Бойороҡ һөйкәлеше. Ҡылымдарының зат, һан Хәбәр һөйкәлеше. ҡылымдарының заман менән үҙгәреше., барлыҡ-юҡлыҡ менән үҙгәреше.
59	Хәбәр һөйкәлеше. Хәбәр һөйкәлеше ҡылымдарының заман менән үҙгәреше.	Хәбәр һөйкәлеше. Хәбәр һөйкәлеше ҡылымдарының заман менән үҙгәреше.	Хәбәр һөйкәлеше ҡылымдарының зат һәм һан менән үҙгәреүен, барлыҡ-юҡлыҡ формаһында ҡулланылыуын күҙәтеү һәм һығымта яһау. Ҡылым¬дарға анализ яһау.
60	Хәбәр һөйкәлеше ҡылым-дарының үткән заманы.	Хәбәр һөйкәлеше ҡылымдарының үткән заманы. Унын яһалыу юлдары. Хәбәр һөйкәлеше ҡылымдарының зат һәм һан менән үҙгәреүен, барлыҡ- юҡлыҡ формаһында ҡулланылыуын күҙәтеү һәм һығымта яһау.	Хәбәр һөйкәлеше ҡылымдарының зат һәм һан менән үҙгәреүен, барлыҡ-юҡлыҡ формаһында ҡулланылыуын күҙәтеү һәм һығымта яһау.
61	Хәбәр һөйкәлеше ҡылымдарының хәҙерге заманы.	Хәбәр һөйкәлеше ҡылымдарының хәҙерге заманы. Унын яһалыу юлдары.	Хәбәр һөйкәлеше ҡылымдарының зат һәм һан менән үҙгәреүен, барлыҡ-юҡлыҡ формаһында ҡулланылыуын күҙәтеү һәм һығымта яһау.
62	Хәбәр һөйкәлеше ҡылымдарының киләсәк заманы.	Хәбәр һөйкәлеше ҡылымдарының киләсәк заманы. Унын яһалыу юлдары.	Хәбәр һөйкәлеше ҡылымдарының зат һәм һан менән үҙгәреүен, барлыҡ-юҡлыҡ формаһында ҡулланылыуын күҙәтеү һәм һығымта яһау.
63	Шарт һөйкәлеше.	Шарт һөйкәлеше ҡылымдарын башҡа һөйкәлеш ҡылымдары менән сағыштырыу, айырмалы яҡтарын билдәләү..	Был ҡылымдарҙы телмәрҙә ҡулланырға өйрәнеү
64	Теләк һөйкәлеше.	Теләк һөйкәлеше ҡылымдарының белдергән мәғәнәләрен, һорауҙарын асыҡлау	. Башҡа һөйкәлештәр менән сағыштырыу. Телмәрҙә ҡулланырға өйрәнеү
65	Контроль диктант. “Йәшенле ямғырҙан һуң”.	Дөрөҫ яҙыу ҡағиҙәләрен үтәргә.	

66	Телмәр үҫтереү. “Йылғала” һүрәтен файҙаланып, инша яҙыу.	Изложение һәм инша яҙыу өсөн материал йыйырға өйрәтеү. Текст төҙөлөшө, уның өлөштәре тураһында белем биреү.	Тәҡдим ителгән һүҙҙәр ярҙамында текстар төҙөү. Ҡылымдарҙы төрлө замандарҙа ҡулланыу.
67	Үтелгәндәрҙе ҡабатлау. Тел фәнең бүлектәре.	Башҡорт теле буйынса бөтөн үтелгәнде ҡабатлау, йомғаҡлау.	Башҡорт теле буйынса бөтөн үтелгәнде ҡабатлау, йомғаҡлау.
68	Синтаксис һәм пунктуация, лексика һәм һүҙьяһалыш.	Башҡорт теле буйынса бөтөн үтелгәнде ҡабатлау, йомғаҡлау.	Башҡорт теле буйынса бөтөн үтелгәнде ҡабатлау, йомғаҡлау.

6-сы класс.

№	Темалар	Дәрестең йөкмәткеһе.	Уҡыусыларҙың эшмәкәрлеге
1	Инеш дәрес. Тел туруһында дөйөм төшөнсә.	1 сентябрь - белем көнө, укыу йылының 1-се көнө. Өн - телдең төп берәмеге. Фонетика, уның графика, орфоэпия һәм орфография менән бәйләнеше. Башҡорт өндәренең үҙенсәлекле әйтелеше	Белем алыу, укыуға ҡағылышлы һүҙҙәрҙе белеү. 1 сентябрь - белем көнө, 6 класта уҡый башлауҙың 1-се көнө тураһында һөйләй белеү.
2	Лексика телмәр мәҙәниәте тур. Дөйөм төшөнсә	Һүҙҙәрҙең лексик мәғәнәләрен үҙләштереү,мәғәнәләре буйынса төркөмләргә өйрәнеү. һүҙҙең лексик һәм грамматик мәғәнә айырмалыҡтарын аңлатыу; һүҙҙең лексик мәғәнәһен төрлө ысулдар менән аңлатыу.	һүҙҙең лексик мәғәнәһен төрлө ысулдар менән аңлатыу.
3	Һүҙҙәрҙең килеп сығышы буйынса төркөмләнеүе.	Башҡорт телендә Тар һәм дөйөм ҡулланылышлы һүҙҙәрҙе айыра белеү.	Башҡорт телендә Тар һәм дөйөм ҡулланылышлы һүҙҙәрҙе айыра белеү.
4	Һүҙҙәрҙең килеп сығышы буйынса төркөмләнеүе.	Төп башҡорт теле һәм үҙләштергән һүҙҙәр араһында айырма таный белеү. (үтелгән теманы ҡабатлаү)	Төп башҡорт теле һәм үҙләштергән һүҙҙәр араһында айырма таный белеү. (үтелгән теманы ҡабатлаү)
5	Тар һәм дөйөм ҡулланылышлы һүҙҙәр	Башҡорт телендә Тар һәм дөйөм ҡулланылышлы һүҙҙәрҙе айыра белеү.	Башҡорт телендә Тар һәм дөйөм ҡулланылышлы һүҙҙәрҙе айыра белеү.

6	Яңы һәм иҫкергән һүҙҙәр	Яңы һәм иҫкергән һүҙҙәрең телмәрҙә тотҡан урынын билдәләй белеү.	Яңы һәм иҫкергән һүҙҙәрҙе таный белеү һәм телмәрҙә дөрөҫ ҡуллана белеү
7	Фразеологизмдар	«Фразеологик берәмектәр» темаһын аңлатыу, күнегеү¬ҙәр ярҙамында нығытыу; телмәр күнекмәләрен үҫтереү	Фразеологик берәмектәрҙең мәғәнәһен аңлап, телмәрҙә урынлы ҡулланыу
8	Контроль диктант." Икмәк тураһында уйҙар"	Дөрөҫ яҙыу ҡағиҙәләрен үтәргә. Уҡыусыларҙың белемен баһалау, үтелгәндәрҙе ҡабатлау, системалаштырыу	Үтелгәндәрҙе системалаш¬тырыу
9	Хаталар өҫтөндә эш	Уҡыусыларҙың эштәренә анализ яһау, етешһеҙлектә¬рен күрһәтеү, ҡағиҙәләрҙе ҡабатлау, хата өҫтөндә эш эшләү;	Контроль диктантты анализ¬лау, хаталарҙы система¬лаштырыу, хата өҫтөндә эш эшләү
11	Исем. (үтелгәндәрҙе ҡабатлау)	Исем. Исемдең мәғәнәләре. Исемдәрҙең килеш менән үҙгәреше, килеш мәғәнәләрен күрһәтеүсе 4 төрлө ялғауҙарҙы ғәмәлдә ҡулланыу, килеш менән үҙгәреш таблицаһын ятлатыу, айырым һүҙҙәрҙең килеш ялғауҙарын ҡуйырға өйрәтеү аша укыусыларҙың коммуникатив һәм орфографик мөмкинлектәрен арттырыу.. Сингармонизм законының үҙенсәлектәрен асыу. Ҡуш тартынҡыға бөткән һүҙҙәрҙе килеш менән үҙгәрткәндә, тартынҡыларҙың береһе яҙылмай тигән ҡағиҙәне аңлатыу. Ь билдәһенә бөткән һүҙҙәргә ялғауҙарҙы дөрөҫ ҡушырға өйрәтеү.	Көҙгө тәбиғәт, көҙгө эштәргә ҡағылышлы һүҙҙәрҙе белеү; исемдәргә һораҙы ҡылымдан сығып дөрөҫ ҡуя алыу һәм ялғауҙарҙы дөрөҫ ялғау, һүҙҙә һәм һөйләмдә баҫымды дөрөҫ ҡуя белеү
12	Исемдәрҙең һан менән үҙгәреше	һүҙҙең телмәрҙәге роле. Исемдәрҙең һан менән үҙгәреүен асҡлау Башҡорт исемдәре, һан (ҡабатлау	Исемдәрҙең һан менән үҙгәрешен телмәрҙә дөрөҫ ҡуллана белеү, зат ялғауҙары менән дөрөҫ үҙгәртәтбелеү.
13	Күплек ялғауҙарының дөр. Яҙылышы.	Исемдәрҙең күплек яғауын ҡабул итеү ҡағиҙәһе менән таныштырыу.	Ҡағиҙәне телмәрҙә дөрөҫ ҡуллана белеү.
14	Исемдәрҙең эйәлек заты.	Исемдәрҙең эйәлек заты ҡағиҙәһе менән таныштырыу.	Көҙгө тәбиғәт, көҙгө эштәргә ҡағылышлы һүҙҙәрҙе белеү; исемдәргә һораҙы ҡылымдан сығып дөрөҫ ҡуя алыу һәм ялғауҙарҙы дөрөҫ ялғау, һүҙҙә һәм һөйләмдә баҫымды дөрөҫ ҡуя белеү

15	Исемдәрҙең хәбәрлек заты	Исемдең хәбәрлек заты- апаймын, апайбыҙ, апайһығыҙ.	
16	Исемдәрҙең килеш менән үҙгәреше	Темаға ҡағылышлы һүҙҙәрҙе иҫкә төшөрөү, яңыларын алыу. Исемдәрҙең килеш менән үҙгәреше.	Башҡорт теленең килеш системаһы. Төп һәм эйәлек килеш; уларҙың һорауы һәм ялғауы. Сингармонизм законы
17	Килештәрҙең мәғәнәләре. Төп килеш	Исем килеш менән үҙгәрә: төп- кем? Нимә?(өй, урман)	килеш һорауҙары ярҙамында, шулай уҡ һүҙ тамырындағы һуҙынҡыларға иғтибар итеп, ялғауҙарҙы дөрөҫ ҡуша белеү
18	Эйәлек килеш.	Эйәлек һәм төшөм килеш ялғауҙарында О, Ө хәрефтәренең Эйәлек- кемдең? Нимәнең?(өйҙөң, урмандың).	. (ҡабатлау). Эйәлек килештең рус телендәге родительный падежға тап килмәүе
19	Төшөм килеш	төшөм- кемде? Нимәне?(өйҙө, урманды),	Йәшәгән ер, өйгә ҡағы¬лышлы лексика. Урын- ваҡыт һәм сығанаҡ килеш, уларҙың һорауы һәм ялғауы
20	Төбәү ,урын ваҡыт , сығанаҡ килештәр.	Төбәү- кемгә? Нимәгә?(өйгә,урманға), урын- ваҡыт- кемдә? Нимәлә?(өйҙә, урманда),сығанаҡ- кемдән? Нимәнән?(өйҙән, урмандан)яҙылышын	Туғандарға һәм дуҫ кешегә ҡағылышлы лексика; сифат-тар. Төбәү һәм төшөм килеш; уларҙың һорауы һәм ялғауы
21	Исем туруһында үтелг.ҡабатлау		
22	Инша ” Тейен менән бүре”	Инша яҙыу өсөн материал йыйырға өйрәтеү. Текст төҙөлөшө, уның өлөштәре тураһында белем биреү. Тәкдим ителгән һүҙҙәр ярҙамында текстар төҙөү.	Уҡыусыларҙың белемен ба¬һалау, үтелгәндәрҙе систе¬малаштырыу; текст менән эшләү күнекмәләрен үҫтереү Һөйләмдәрҙең стилистик яҡтан дөрөҫ төҙөлөүенә иғтибар итеү
23	Хаталар өҫтөндә эш	Хата өҫтөндә эш	Хатаны танып, ҡағиҙә нигеҙендә төҙәтә белеү
24	Сифат (үтелгәндәрҙе ҡабҡтлау)	Сифат- предметтың билдәһен белдерә.Ул тамыр(аҡ, бәләкәй, ҙур), яһалма (аң-лы, белем-ле, сереү- серек, етеетеле, тарих- тарихсы), ҡушма-(аҡлы- ҡаралы, тәмле-татлы, һылыу- һылыу)	Лексик байлыкты арттырыу, һүҙҙә ҡалын йә нәҙек һуҙын-ҡылар (йә икеһе лә) булған осраҡтары һәм ялғауҙар.)

25	Сифаттарҙың яһалышы	Сифат- предметтың билдәһен белдерә.Ул тамыр(аҡ, бәләкәй, ҙур), яһалма (аң-лы, белем-ле, сереү- серек, ете- етеле, тарих- тарихсы), ҡушма-(аҡлы- ҡаралы, тәмле- татлы, һылыу- һылыу)	Сифат - һүҙ төркөмө; сифаттың текстағы роле һәм телмәрҙә ҡулланылы¬шы; рус телендә бирелеше (морфологик билдә булмауы
26	Төп һәм шартлы сфаттар.		
27	Сифат дәрәжәләре.	Дәрәжәләре: төп (аҡ, ҡыҙыл, йәшел), артыҡлыҡ (ап- аҡ, ҡып- ҡыҙыл, йәм- йәшел), аҙһытыу(аҡһыл, йәшкелт, ҡыҙғылт),сағыштырыу(ағыраҡ, ҡыҙылыраҡ, йәшелерәк	Сифат дәрәжәләрен телмәрҙә дөрөҫ ҡулланыу.
28	Сифат дәрәжәләре.	Дәрәжәләре: төп (аҡ, ҡыҙыл, йәшел), артыҡлыҡ (ап- аҡ, ҡып- ҡыҙыл, йәм- йәшел), аҙһытыу(аҡһыл, йәшкелт, ҡыҙғылт),сағыштырыу(ағыраҡ, ҡыҙылыраҡ, йәшелерәк	Сифат дәрәжәләрен телмәрҙә дөрөҫ ҡулланыу.
29	Сифаттарҙың дөрөҫ яҙылышы.	Сифаттарҙың дөрөҫ яҙылышының билдәләрен өйрәтеү.	Телмәрҙә дөрөҫ ҡулланыу
30	Сифаттарҙың дөрөҫ яҙылышы.	Сифаттарҙың дөрөҫ яҙылышының билдәләрен өйрәтеү.	Телмәрҙә дөрөҫ ҡулланыу
31	Синоним сифаттар	Уртаҡ мәғәнәле йәки мәғәнәләре яҡын булған сифаттар тураһында төшөнсә	Телмәрҙә дөрөҫ ҡулланыу
32	Синоним сифаттар	Уртаҡ мәғәнәле йәки мәғәнәләре яҡын булған сифаттар тураһында төшөнсә	Телмәрҙә дөрөҫ ҡулланыу
33	Контроль диктант" Минең хыялым"	Уҡыусыларҙың белемен баһалау, үтелгәндәрҙе системалаштырыу	Уҡыусыларҙың белемен ба¬һалау, үтелгәндәрҙе систе¬малаштырыу; текст менән эшләү күнекмәләрен үҫтереү
34	Хаталар өҫтөндә эш	Хата өҫтөндә эш	Хатаны танып, ҡағиҙә нигеҙендә төҙәтә белеү
35	Һан тураһында төшөнсә. Һан төркөмсәләре.	Һан-предметтың иҫәбен, уның һаналыу тәртибен белдерә. Б-ленә: ябай һандар(бер ике, биш, ун),ҡушма һандар (ике мең, биш йөҙ, алтмыш ике)..	. Ҡушма һандарҙы дөрөҫ төҙөй белеү һәм тәржемә итә алыу Темаға ҡағылышлы һүҙҙәр¬ҙе белеү; үҙең һәм ғаилә ағзалары хаҡында даталар ҡулланып һөйләй белеү
36	Һан төркөмсәләре.	Һан төркөмсәләре: төп(ике йорт, биш алма), рәт	Башҡортостан күлдәрен һәм уларҙың

		һандары(беренсе, өсөнсө, алтынсы), бүлем һандары(берешәр, икешәр, алтышар), сама һандары(алты-етеләгән, биш- алты, йөҙҙәрсә) йыйыу һандары(берәү, икәү, өсәү), үлсәү һандары(алтылы калуш, унлы лампа,) кәсер һандары(дүрт бөтө икенән бер, бер бөтөн ундан биш).Нумератив һүҙҙәр- үҙенсәлекле үлсәү берәмеге-бер ҡосаҡ, бер көтөү, өйөм, төргәк, йотом, тамсы, баш, килограмм.	исемен белеү. Ата-маларҙың этимологияһы, һандарҙың ҡушма форма¬һын яһай алыу һәм тәрже¬мәһен белеү
37	Т.Ү. «Ҡышҡы урман». Тәржемә итеү	Тексты мәғәнәһе яғынан дөрөҫ тәржемә итеү күнекмәләрен нығытыуТексты уҡыу, тәржемә итеү, һорауҙарға яуап биреү. Бирелгән һүҙҙәр менән һөйләмдәр төҙөү, бәйләүестәре күрһәтеү.	Тексты мәғәнәһе яғынан дөрөҫ тәржемә итеү күнекмәләрен нығытыу
38	Алмаш тураһында төшөнсә. Алмаш төркөмсәләре.	Алмаш- исемде, һанды, рәүеште телмәрҙә алмаштырып йөрөүсе һүҙ төркөмө. Төркөмсәләре:зат(мин, һин, ул, беҙ, һеҙ, улар), эйәлек(минең, һинең, уларҙың, беҙҙең..)күрһәтеү (был, ошо, теге, ул, анау) һорау(кем, нисә, күпме, ҡасан..), билдәләү (һәр кем, һәр нимәә, бөтә, бөтәһе лә),билдәһеҙлек(әллә, әлллә кем, әллә ҡасан, теләһә ниндәй), юҡлыҡ(һис, һис кем, һис ни, бер кем дә).	Төркөмсәләре:зат(мин, һин, ул, беҙ, һеҙ, улар), эйәлек(минең, һинең, уларҙың, беҙҙең..)күрһәтеү (был, ошо, теге, ул, анау) һорау(кем, нисә, күпме, ҡасан..), билдәләү (һәр кем, һәр нимәә, бөтә, бөтәһе лә),билдәһеҙлек(әллә, әлллә кем, әллә ҡасан, теләһә ниндәй), юҡлыҡ(һис, һис кем, һис ни, бер кем дә).
39	Ҡылым.(дөйөм төшөнсә) төркөмсәләре.	Ҡылымдың һан, зат менән үҙгәреше, барлыҡ һәм юҡлыкта килеүен аңлатыу. Ҡылым төркөмсәләре(затһыҙ ҡылымдар): Исем ҡылым (башлау, эшләү, төрөү, уҡыу), Сифат ҡылым(барыр, әйткән, йырлаған,уыясаҡ, барыусы, әйтер, күрәсәк, күрер), Уртаҡ ҡылым (барырға, уҡырға, килергә, килмәҫкә, уҡымаҫҡа), Хәл ҡылым(барып, килеп, булғас, булмағас, булғансы, ҡайтҡансы)	. Ҡылымдарҙың заман мәғәнәләрен күнегеүҙәр ярҙамында практик үҙләштереү. Заман мәғәнәләрен белдереүсе саралар – ялғауҙар менән таныштырыу. Ҡылымдарҙың үҙ-ара омонимлығы. Ҡылым-исем омонимияһы тураһында мәғлүмәт биреү (яҙ-яҙ, керҙе-керҙе). Ҡылымдарҙы төрлө замандарҙа ҡулланып, тексты үҙгәртеп һөйләү
40	Исем ҡылым,уртаҡ ҡылым.	Исем ҡылымдың берлек, күлек ялғауҙары менән үҙгәреүен үҙләштереү.	Исем ҡылым (башлау, эшләү, төрөү, уҡыу), Уртаҡ ҡылым (барырға, уҡырға, килергә, килмәҫкә, уҡымаҫҡа)

41	Сифат ҡылым.	Сифат ҡылымдың заман менән үҙгәреүен үҙләштереү. Сифат ҡылым (барыр, әйткән, йырлаған,уыясаҡ, барыусы, әйтер, күрәсәк, күрер),	Сифат ҡылымдың заман менән үҙгәреүен үҙләштереү. Сифат ҡылым(барыр, әйткән, йырлаған,уыясаҡ, барыусы, әйтер, күрәсәк, күрер),
42	Сифат ҡылым.	Сифат ҡылымдың заман менән үҙгәреүен үҙләштереү. Сифат ҡылым (барыр, әйткән, йырлаған,уыясаҡ, барыусы, әйтер, күрәсәк, күрер),	Сифат ҡылымдың заман менән үҙгәреүен үҙләштереү. Сифат ҡылым(барыр, әйткән, йырлаған,уыясаҡ, барыусы, әйтер, күрәсәк, күрер),
43	Хәл ҡылым.	Ҡылымдың һөйләмдә тотҡан урынын асыҡлай белеү):, Хәл ҡылым(барып, килеп, булғас, булмағас, булғансы, ҡайтҡансы).	Ҡылымдың һөйләмдә тотҡан урынын асыҡлай белеү):, Хәл ҡылым(барып, килеп, булғас, булмағас, булғансы, ҡайтҡансы).
44	Хәл ҡылымдың төрҙәре	Хәл ҡылымдың төрҙәрен һөйләмдә ҡуллана белеү.	Хәл ҡылымдың төрҙәрен һөйләмдә ҡуллана белеү.
45	Ҡылым йүнәлештәре	Ҡылым-заттың, предметтың эшен, хәрәкәтен, трошон, һәләтен, күренешен белдерә.. Ҡылым һөйкәлештәре:бойороҡ(әйт, әйтһен, әйтмәгеҙ, әйтһендәр), хәбәр(әйтәм, әйтәсәк, әйтер ине), шарт (әйтһәм, әйтһәң, әйтһә), теләк (әйтәйек, әйтмәксе булам). Ҡылым төркөмсәләре(затһыҙ ҡылымдар Ҡылым йүнәлештәре:төп (яҙа, ашай, йоҡлай), ҡайтым(йыуын, йыуынды, эшләнде, кейен- кейенде), төшөм(һалынған, эшләнгән, барылған) йөкмәтеү(ҡарат, эшләт, эшләттер, яҙҙыр, яңыр, ашыр), уртаҡлыҡ (алышырға, эшләшергә, тотошорға)	Ҡылым йүнәлештәре:төп (яҙа, ашай, йоҡлай), ҡайтым(йыуын, йыуынды, эшләнде, кейен- кейенде), төшөм(һалынған, эшләнгән, барылған) йөкмәтеү(ҡарат, эшләт, эшләттер, яҙҙыр, яңыр, ашыр), уртаҡлыҡ (алышырға, эшләшергә, тотошорға) дөрөҫ һорау ҡуйыу һәм уларҙың ялғауҙарын дөрөҫ яҙа белеү
46	Ҡылым күләмдәре.	Үҙгәрә заманда:хәҙерге заман(бара, ҡайта, эшләй), үткән(барған, ҡайтҡан, эшләгән), киләсәк(барыр, ҡайтыр, эшләр)	Ҡунаҡҡа саҡырыу, ҡунаҡ ҡаршылау. Бойороҡ һәм хәбәр һөйкәлеше, һорау киҫәксәһе һәм юҡлыҡ аффиксы менән ҡылым формалары
47	Ҡылым күләмдәре.	Үҙгәрә заманда:хәҙерге заман(бара, ҡайта, эшләй), үткән(барған, ҡайтҡан, эшләгән), киләсәк(барыр, ҡайтыр, эшләр)	Ҡунаҡҡа саҡырыу, ҡунаҡ ҡаршылау. Бойороҡ һәм хәбәр һөйкәлеше, һорау киҫәксәһе һәм юҡлыҡ аффиксы менән ҡылым формалары

48	Ҡылым рәүешлеге.		
49	Ҡылым рәүешлеге.		
50	Контроль диктант” Башҡотостан авияцяһы тарихы”	Диктант (грамматик эш төрө: исемдәрҙең килеш һорауҙары, ялғауҙары)	Тексты аңлап ҡабул итә алыу. Исемдәргә ҡылымдан сығып дөрөҫ һорау ҡуйыу һәм уларҙың ялғауҙарын дөрөҫ яҙа белеү
51	Хаталар өҫтөндә эш	Хаталар өҫтөндә эш	Тексты аңлап ҡабул итә алыу.
52	Рәүеш .Рәүеш төркөмсәләрен.	Рәүеш- эш-хәрәкәттең билдәһен белдереүсе һүҙ.Төркөмсәләре:төп(йәйәү, алмаш, аҡсалата,шәп, яй, әкрен), ваҡыт(кисә, бая, иртәгә, тиҙҙән), урын(алыҫ, яҡын, аҙаҡ, яҙын), оҡшашлыҡ(уларса, йәштәрсә, беҙҙеңсә), күләм-дәрәжә(бер аҙ,әҙ-мәҙ, бөтөнләй, яртылаш), сәбәп- маҡсат(бушҡа, юҡҡа, юрый, әрәмгә).	Төркөмсәләре:төп(йәйәү, алмаш, аҡсалата,шәп, яй, әкрен), ваҡыт(кисә, бая, иртәгә, тиҙҙән), урын(алыҫ, яҡын, аҙаҡ, яҙын), оҡшашлыҡ(уларса, йәштәрсә, беҙҙеңсә), күләм-дәрәжә(бер аҙ,әҙ-мәҙ, бөтөнләй, яртылаш), сәбәп- маҡсат(бушҡа, юҡҡа, юрый, әрәмгә).телмәрҙә дөрөҫ ҡулланыу.
53	Рәүештең сифат менән оҡшашлығы һәм айырмаһы.	Ррәүеш тә сифат та дәрәжәләр менән үҙгәрә,айырмаһы рәүеш эш-хәрәкәттең ни рәүшле эшләнеүе, әсифат предметтың билдәһен белдереүе менән.	Һөйләмдә айырмалыҡтарҙы һәм оҡшашлыҡтарын дөрөҫ ҡулланыу.
54	Рәүеш дәрәжәләре.	Дәрәжәләре: сағыштырыу(шәберәк, әкренерәк), артыҡлыҡ(бик шәп, үтә шәп, ғәжәп матур)	Дәрәжәләре: сағыштырыу(шәберәк, әкренерәк), артыҡлыҡ(бик шәп, үтә шәп, ғәжәп матур)
55	Рәүеш дәрәжәләре.	Дәрәжәләре: сағыштырыу(шәберәк, әкренерәк), артыҡлыҡ(бик шәп, үтә шәп, ғәжәп матур)	Рәүеш дәрәжәләретелмәрҙә дөрөҫ ҡулланыу
56	Рәүештәрҙең яһалышы.	Рәүештәрҙең яһалыу юлдарын аңлатыу.	
57	Рәүештәрҙең яһалышы.	Светофор - юл ҡағиҙәһенә ҡағылышлы төп нәмәнең береһе. Темаға ҡағылышлы яңы һүҙҙәр, һүҙ төркөмө булараҡ рәүеш	Һөйләмдә рәүештәрҙе урынлы ҡулланып, тулы һөйләм төҙөй алыу
58	Рәүештәрҙең дөрөҫ яҙылышы.	Юл ҡағиҙәһе һәм юл бил¬дәләренә ҡағылышлы лексиканы белеү; улар тураһында һөйләй алыу.	Рәүештәрҙе дөрөҫ итеп дәрәжә менән үҙгәртә алыу. Дәрәжә ялғауҙарын таный алыу һәм дөрөҫ тәржемә итә белеү
59	Рәүештәрҙең дөрөҫ	Юл ҡағиҙәһе һәм юл бил¬дәләренә ҡағылышлы	Рәүештәрҙе дөрөҫ итеп дәрәжә менән

	яҙылышы.	лексиканы белеү; улар тураһында һөйләй алыу.	үҙгәртә алыу. Дәрәжә ялғауҙарын таный алыу һәм дөрөҫ тәржемә итә белеү
60	Контроль диктант " Өфө урамдары"	Диктант (грамматик эш төрө: исемдәрҙең килеш һорауҙары, ялғауҙары)	Тексты аңлап ҡабул итә алыу. Исемдәргә ҡылымдан сығып дөрөҫ һорау ҡуйыу һәм уларҙың ялғауҙарын дөрөҫ яҙа белеү
61	Хаталар өҫтөндә эш	Хата өҫтөндә эш	Хатаны танып, ҡағиҙә нигеҙендә төҙәтә белеү
62	Ярҙамсы һүҙ төркөмдәре. Теркәүес-	Теркәүес- һөйләм киҫктәрен йә ябай һөйләмдәрҙе бер ҡушма итеп теркәүсе ярҙамсы һүҙ. Ябай(әммә, ләкин, йәғни, шуға, тимәк), ҡушма (әгәр ҙә, шулай уҡ, шуның өсөн) теркәүестәр була.Теҙеү (да-дә, та-тә, ла-лә-йыйыу теркәүесе, ә, тик, шулай ҙа, фәкәт- ҡаршы ҡуйыу, йә, йәки, йәиһә, әллә- бүлеү, хатта, бәлки- аныҡлау) һәм эйәртеү(сөнки, шулай булғас, шуның һөҙөмтәһендә) теркәүестәре була.	Шиғырҙы тасуири уҡыу, тәржемә итеү, әсәйҙәргә ҡотлау яҙыу. Теркәүестәр ҡулланып һөйләмдәр төҙөү.
63	Бәйләүес .Киҫәксә.	Киҫәксәләр- һөйләм киҫәктәренә һәм һөйләмдәргә төрлө мәғәнә төҫмөрләнеше биреү өсөн ҡулланыла. Төркөмсәләре: һорау(-мы,-ме,-мо, ме ни, -микән), көсәйтеү(бик, ифрат, бигерәк, ап-, иң, иллә)раҫлау(әле, бит, инде, тағы) үтенеү(-сы,-се, -со, һана,-һәнә) инҡар итеүҙе(түгел, һис),сикләү(ҡына, кенә, тик, иһә), билдәләү(тап, нәк, хас), икеләнеү(дыр, дер, тыр, тер, тор) Бәйләүес- эйәреүсе һүҙҙе эйәртеүсе һүҙгә, эйәрсән һөйләмде баш һөйләмгә бәйләй. 3 төркөмгә бүленә:исемдәрҙең төп килештә, алмаштарҙың эйәлек килештә тороуын талап итеүсе(менән, өсөн, кеүек, айҡанлы, буйынса), төбәү килештә килгән исемдәр менән ҡулланылыусы(күрә, хәтле, саҡлы, ҡарамаҫтан,	Тексты уҡыу, тәржемә итеү, һорауҙарға яуап биреү. Бирелгән һүҙҙәр менән һөйләмдәр төҙөү, бәйләүестәре күрһәтеү А.Йәғәфәрованың "Тайыштабан ниңә уйнарға сыҡманы?" әкиәтен уҡыу, тәржемә итеү. Ролдәргә бүлеп уҡыу. Нөктәләр тейешле киҫәксәләрҙе ҡуйып күсереп яҙыу.

		ҡаршы), исемдәрҙең сығанаҡ килеш менән ҡулланылыусы(һуң, башҡа, тыш, башлап, ҡала).	
64	Мөнәсәбәт һүҙҙәр.	Мөнәсәбәт һүҙҙәр- уй-фекергә ҡарата төрлө мөнәсәбәтен белдерә. (мәҫәлән, ихтимал, моғайын, исмаһам, ҡыҫҡаһы)	йәйәләрҙе асып тексты уҡыу, мәнәсәбәт һүҙҙәрҙе табыу. Тексты өлөштәргә бүлеү, уларға исембиреү, диалог формаһына әйләндереп уҡыу.
65	Ымлыҡтар.Оҡшатыу һүҙҙәр.	Ымлыҡтар- тойғоларҙы, күренештәрҙе, тауыштарҙы аңлатҡан һүҙҙәр(бәй-бәй, ай- һай, жыу, селтер- селтер, их, ах, һи,сәт- сәт)	Йомаҡтар сисеү, йомаҡтарҙан ымлыҡтарҙы табыу, күсереп яҙыу, бирелгән текстағы һөйләмдәрҙе тәртипкә килтереп күсереп яҙыу, йөкмәткеһен һөйләргә өйрәнеү.
66	Күнегеүҙәр эшләү	Үтелгән темаларҙы ҡабатлау.	Күнегеүҙәр эшләү
67	Күнегеүҙәр эшләү	Үтелгән темаларҙы ҡабатлау.	Күнегеүҙәр эшләү
68	Йомғаҡлҡу дәресе.		

7-се класс.

№	Темалар	Дәрестең йөкмәткеһе.	Уҡыусыларҙың эшмәкәрлеге
1	Ҡабатлау. Т.Ү. «Башҡорт теле»	6 класта үтелгәндәрҙе ҡабатлау	Мәктәп темаһына ҡараған һүҙҙәрҙе иҫкә төшөрөү, улар менән һүҙбәйләнештәр, һөйләмдәр, диалог төҙөү.
2	Һүҙ төркөмдәре	Һүҙ төркөмдәрен иҫкә төшөрөү,үҙ аллы һәм ярҙамсы һүҙ төркөмдәрен ҡабатлау.	Һүҙ төркөмдәрен иҫкә төшөрөү,үҙ аллы һәм ярҙамсы һүҙ төркөмдәрен ҡабатлау.
3	Синтаксис. Пунктуация	Күҙәтеүҙәр ярҙамында эйәгә бәй¬ләнгән һүҙҙәрҙең эйә алдында, хәбәргә бәйләнгән һүҙҙәрҙең хәбәр алдында килеүе тураһында һы¬ғымта яһау	Һөйләмдәрҙе һүҙбәй¬ләнештәргә тарҡатыу. Күсмә мәғәнәле һүҙбәйләнештәрҙең мәғә¬нәһен аңлатыу, уларҙың телмәрҙә ҡулланылыуын күҙәтеү.
4	Т.Ү. «Алтын көҙ». Тасуирлау	Көҙгө тәбиғәткә ҡағылышлы лексика. Көҙ тураһында һынамыштар. Әңгәмә; бил-дәһеҙлек һәм билдәләү алмаштары; уларҙың мәғәнәһе	Көҙгө тәбиғәткә ҡағылышлы лексиканы һәм һынамыштар белеү. Көҙ тураһында һөй¬ләй алыу. Билдәһеҙлек һәм билдәләү алмаштарын телмәрҙә урынлы ҡуллана белеү

5	Һүҙ. Һүҙбәйләнеш	Күҙәтеүҙәр ярҙамында эйәгә бәй¬ләнгән һүҙҙәрҙең эйә алдында, хәбәргә бәйләнгән һүҙҙәрҙең хәбәр алдында килеүе тураһында һы¬ғымта яһау.	Һөйләмдәрҙе һүҙбәй-ләнештәргә тарҡатыу. Күсмә мәғәнәле һүҙбәйләнештәрҙең мәғә¬нәһен аңлатыу, уларҙың телмәрҙә ҡулланылыуын күҙәтеү.
6	Һүҙбәйләнеш яһалыу юлдары	Һөйләмдәрҙе һүҙбәй¬ләнештәргә тарҡатыу. Күсмә мәғәнәле һүҙбәйләнештәрҙең мәғәнәһен аңлатыу, уларҙың телмәрҙә ҡулланылыуын күҙәтеү	Күсмә мәғәнәле һүҙбәйләнештәрҙең мәғәнәһен аңлатыу, уларҙың телмәрҙә ҡулланылыуын күҙәтеү
7	Теҙмә бәйләнеш	Һүҙбәйләнештәрҙең теҙмәюл менән бәйләнешен асыҡлау	Күнегеүҙәр эшләү ярҙамында теманы нығытыу.
8	Эйәртеүле бәйләнеш	Һүҙбәйләнеш темаһынөйрәнеүҙе дауам итеү.эйәртеү юлдары менән танышыу.	Һөйләмдәр төҙөү ярҙамында теманы нығытыу.
9	Т.Ү. Һүрәт буйынса хикәйәләү. «Алтын көҙ»	Көҙгө тәбиғәткә ҡағылышлы лексика. Көҙ тураһында һынамыштар. Әңгәмә; бил-дәһеҙлек һәм билдәләү алмаштары; уларҙың мәғәнәһе	Көҙгө тәбиғәткә ҡағылышлы лексиканы һәм һынамыштар белеү. Көҙ тураһында һөй¬ләй алыу. Билдәһеҙлек һәм билдәләү алмаштарын телмәрҙә урынлы ҡуллана белеү
10	Ярашыу	Ярашыу бәйләнешендә эйәреүсе һүҙ менән эйәртеүсе һүҙ араһында тулы ярашыу булмаҫҡа мөмкинселеген аңлатыу	Күнегеүҙәр эләү,38-се,39-сы күнегеүҙәр.
11	Башҡарылыу	Эйәртеүсе һүҙ эйәреүсе һүҙҙеңбилдәле бер килештә тороп килеүен талап итә	42-се, 44-се күнегеүҙәр.
12	Йәнәшәлек	Эйәреүсе һүҙҙең эйәртеүсе һүҙ менән, бер ниндәй ҙә ялғау ҡабул итмәйенсә, мәғәнә яғынан йәнәш тороп бәйләнеүҙәре.	46-сы, 47-се күнегеүҙәр.
13	Һөйкәлеү	Эйәреүсе һүҙ эйәлек килештә килеп,эйәртеүсе һүҙэйәлек заты ҡабул итә.	55-се,57-се күнегеүҙәр.
14	Һүҙбәйләнеш һәм ҡушма һүҙ	Һүҙбәйләнеш менән ҡушма һүҙ араһындағы айырманы төшөнөү.	59-сы, 60-сы күнегеүҙәр.
15	Т.Ү. Күлдәр илендә	Уҡыусыларҙың белемен баһалау, үтелгәндәрҙе системалаштырыу	Иншаның тулы булыуына, теманың эҙмә-эҙлекле асы- лыуына һәм һөйләмдәрҙең стилистик яҡтан дөрөҫ төҙө¬лөүенә иғтибар итеү
16	Нығынған	Нығынған һүҙбәйләнештәр тураһында дөйөм	

	һүҙбәйләнештәр	төшөнсә.	
17	Диктант	Уҡыусыларҙың белемен баһалау,үтелгәндәрҙе системалаштырыу	Иншаның тулы булыуына, теманың эҙмә-эҙлекле асы- лыуына һәм һөйләмдәрҙең стилистик яҡтан дөрөҫ төҙөлөүенә иғтибар итеү
18	Т.Ү. «Хушлашыу». Картина буйынса эш	Картина буйынса һөйләмдәр төҙөү һөйләү телмәрен үҫтереү.	Иншаның тулы булыуына, теманың эҙмә-эҙлекле асы- лыуына һәм һөйләмдәрҙең стилистик яҡтан дөрөҫ төҙөлөүенә иғтибар итеү
19	Хаталар өҫтөндә эш	Хата өҫтөндә эш	Хатаны танып, ҡағиҙә нигеҙендә төҙәтә белеү
20	Ябай һөйләм	Ябай һөләм тураһында дөйөм төшөнсә Ябай һөйләм, ябай һөйләм төрҙәре (белешмә биреү); уҡыусыларҙың яҙма һәм һөйләү телмәрен үҫтереү	Ябай һөйләм, ябай һөйләм төрҙәре (белешмә биреү); уҡыусыларҙың яҙма һәм һөйләү телмәрен үҫтереү
21	Эйә менән хәбәр	Һөйләмдәрҙең баш киҫәктәре тураһында төшөнсә	Һөйләмдәрҙең дөрөҫ төҙөлөшөн иҫкә төшөрөү.
22	Изложение. «Илдар мажаралары»	Уҡыусыларҙың белемен ба¬һалау, үтелгәндәрҙе систе¬малаштырыу; текст менән эшләү күнекмәләрен үҫтереү	Һөйләмдәрҙең стилистик яҡтан дөрөҫ төҙөлөүенә иғтибар итеү
23	Эйә менән хәбәр араһында һыҙыҡ	Бирелгән ҡағиҙә тураһында төшөнсәЭйә менән хәбәр араһында һыҙыҡ ҡуйылыу осраҡтарын аңлатыу	һөйләмдә эйә менән хәбәр¬ҙе табып, ниндәй һүҙ төркө¬мөнән һөйләмдәрҙә эйә менән хәбәрҙе табып, уларҙың ниндәй һүҙ төрөкөмөнән килгәнен билдәләү
24	Һөйләмдең эйәрсән киҫәктәре	Һөйләм киҫәктәре тураһында дөйөм төшөнсә,һөйләмдең баш киҫәктәре Һөйләмдең баш киҫәктәрен (иҫкә төшөрөү), текста эйә менән хәбәрҙе билдәләй белергә	һөйләмдә эйә менән хәбәр¬ҙе табып, ниндәй һүҙ төркө¬мөнән килеүен билдәләү

		өйрәтеү; һөйләү күнекмәләрен үҫтереү	
25	Аныҡлаусы	һәйләмдең эйәрсән киҫәк¬тәре, аныҡлаусы тураһында төшөнсә; уҡыусыларҙың һөйләү телмәрен үҫтереү	Аныҡлаусыларҙы телмәрҙә дөрөҫ һәм урынлы ҡуллана белеү
26	Тиң һәм тиң булмаған аныҡлаусы	Аныҡлаусы темаһы өҫтөндә эште дауам итеү	Аныҡлаусы темаһы өҫтөндә эште дауам итеү
27	Өҫтәлмәлектәр	Өҫтәлмәлектәрҙең телмәрҙәге роле	Өҫтәлмәлектәрҙең телмәрҙә дөрөҫ һәм урынлы ҡуллана белеү
28	Тултырыусы		
29	Тура һәм ситләтелгән тултырыусы	Предмет менән эш-хәрәкәт араһындағы мөнәсәбәткә ҡарап, тултырыусыларҙы тура һәм ситләтелгән икәнлеген асыҡлау.	Тура һәм ситләтелгән тултырыусыларҙытелмәрҙә дөрөҫ һәм урынлы ҡуллана белеү
30	Хәлдәр. Рәүеш, күләм-дәрәжә хәлдәре	Хәл төрҙәре менән таныштырыу, уларҙың һөйләмдәге ролен билдәләү.	Хәл төрҙәре менән таныштырыу, уларҙың һөйләмдәге ролен билдәләү.
31	Урын хәле. Ваҡыт хәле	Урын һәм ваҡыт хәлдәренең төп роле	Урын һәм ваҡыт хәлдәренең төп роле
32	Т.Ү. «Спорт залында». Диалог төҙөү	Диалог төҙөү ҡағыҙәһен иҫкә төшөрөү	Яҡын дуҫтарҙы песонажға индереп диалог төҙөү.
33	Сәбәп хәле	Һөйләм эсендә сәбәп хәленең ролен билдәләү.	Һөйләм эсендә сәбәп хәлен таный белеү
34	Маҡсат хәле	Һөйләм эсендә маҡсатхәленең ролен билдәләү.	Һөйләм эсендә сәбәп хәлен таный белеү
35	Шарт хәле	Һөйләм эсендә шарт хәленең ролен билдәләү.	Һөйләм эсендә сәбәп хәлен таный белеү
36	Кире хәл	Һөйләм эсендә кире хәленеңролен билдәләү.	Һөйләм эсендә сәбәп хәлен таный белеү
37	Һөйләмдә һөйләм киҫәксәһенең тәртибе	Һөйләмде дөрөҫ төҙөү тәртибен ҡабатлау.	Һөйләмде дөрөҫ төҙөү тәртибен ҡабатлау.
38	Өҫт. Т.Ү. Инша. «Тәүге ҡар»	Уҡыусыларҙың белемен баһалау, үтелгәндәрҙе системалаштырыу	Иншаның тулы булыуына, теманың эҙмә-эҙлекле асы- лыуына һәм һөйләмдәрҙең стилистик яҡтан дөрөҫ төҙө¬ләүенә иғтибар итеү
39	Ике һәм бер составлы һөйләмдәрҙе сағыштырыу	Һөйләмдәрҙең бер һәм ике составҡа бүленешен асыҡлау, һәм уларҙың араһындағы айырма.	Ҡағиҙәне ятларға
40	Билдәле эйәле һөйләм	Билдәле эйәле һөйләм	ҡағиҙәне белергә

41	Бидәһеҙ эйәле һөйләм	Бидәһеҙ эйәле һөйләм	ҡағиҙәне белергә
42	Эйәһеҙ һәйләм	Эйәһеҙ һәйләм	ҡағиҙәне белергә
43	Атама һөйләм	Атама һөйләм	ҡағиҙәне белергә
44	Тулы һәм кәм һөйләмдәр	Тулы һәм кәм һөйләмдәр	ҡағиҙәне белергә
45	Контроль диктант	Уҡыусыларҙың белемен баһалау, үтелгәндәрҙе системалаштырыу	
46	Хаталар өҫтөндә эш		Хатаны танып, ҡағиҙә нигеҙендә төҙәтә белеү
47	Тиң киҫәкле һөйләмдәр Тиң киҫәктәр эргәһендә тыныш билдәләреТиң киҫәктәр эргәһендә дөйөмләштереү һүҙҙәр	; тиң киҫәкле һөйләмдәр, тиң киҫәктәр эргәһендә тыныш билдәләре Тексты̆ң йөкмәткеһен үҙләштереү; тиң киҫәк¬тәр эргәһендә дөйөмләш¬тереүсе һүҙҙәрҙең ҡул¬ланылышы; уҡыусыларҙың телмәрен үҫтереү	Темаға ҡағылышлы лек¬сиканы үҙләштереү; һа-бантуй байрамы, унда үткәрелгән ярыштар, уйын¬дар тураһында һөйләү; дөйөмләштереүсе һүҙҙәрҙе урынлы ҡулланыу
48	Айырымланыу тураһында төшөнсә	Һөйләмдәрҙең айырымланыуы тураһында дөйөм төшөнсә.	Ҡағиҙәне ятларға.
49	Өҫтәлмәлектәрҙең айырымланыуы	Башҡортостан театрҙары, уларҙың барлыҡҡа килеү тарихы тураһында белешмә биреү; өҫтәлмәлек; уҡыу-сыларҙың яҙма һәм һөйләү телмәрен үҫтереү	Башҡортостандың театр¬ҙары тураһында һөйләй белеү; өҫтәлмәлектәрҙе телмәрҙә урынлы ҡулланыу
50	Аныҡлаусыларҙы телмәрҙә дөрөҫ һәм урынлы ҡуллана белеү	Айырымланыу тураһында төшөнсә Айырымланған эйәрсән киҫәктәр эргәһендәге тыныш билдәләре һәйләмдең эйәрсән киҫәк¬тәре, аныҡлаусы тураһында төшөнсә; уҡыусыларҙың һөйләү телмәрен үҫтереү Аныҡлаусыларҙы телмәрҙә дөрөҫ һәм урынлы ҡуллана белеү	Айырымланған эйәрсән киҫәктәр эргәһендәге тыныш билдәләре һәйләмдең эйәрсән киҫәк¬тәре, аныҡлаусы тураһында төшөнсә; уҡыусыларҙың һөйләү телмәрен үҫтереү
51	Т.Ү. Ижади диктант	Уҡыусыларҙың белемен баһалау, үтелгәндәрҙе системалаштырыу	Иншаның тулы булыуына, теманың эҙмә-эҙлекле асы- лыуына һәм һөйләмдәрҙең стилистик яҡтан дөрөҫ төҙө¬лөүенә иғтибар итеү
52	Әҙәби әҫәрҙәрҙә айырымланған эйәрсән	Әҙәби әҫәрҙәрҙә айырымланған эйәрсән киҫәктәрҙе табырға өйрәреү күнекмәләрен	Әҙәби әҫәрҙәрҙә айырымланған эйәрсән киҫәктәрҙе табырға өйрәреү күнекмәләрен

	киҫәктәр	үҫтереү.	үҫтереү.
53	Өндәш һүҙле һөйләмдәр Инеш һүҙле һөйләмдәр	Ҡыш айҙарында үткән бай¬рамдар (әңгәмә); текстың йөкмәткеһен үҙләштереү; өндәш һүҙ янында тыныш билдәләре	Темаға ҡағылышлы лекси¬каны ҡулланып, ҡышҡы бай¬рамдар тураһында һөйләү, өндәш һүҙ янында тыныш билдәләрен дөрөҫ ҡуйыу
54	Өндәш, ымлыҡтар ҡулланған һөйләмдәр	Өндәш һүҙ янында тыныш билдәләренең ҡуйылыш тәртибен төшөнөү;	шиғри әҫәрҙе, өндәш һүҙле һөйләмдәрҙе, хаттарҙы тасуири итеп уҡырға өйрәнеү.
55	Тура һәм ситләтелгән телмәр	Тултырыусы тураһында белешмә; текстың йөкмәт¬кеһен үҙләштереү; яҙыу һәм һөйләү күнекмәләрен үҫтереү	Темаға ҡағылышлы лексиканы үҙләштереү; тултырыусыларҙы дөрөҫ билдәләй белеү һәм һөй¬ләмдә урынлы ҡулланыу
56	Тура телмәр эргәһендә тыныш билдәләре	Тура телмәр тураһында белемде системалаштырыу һәм тәрәнәйтеү.	Тура телмәрле һөйләмдәрҙе һәм диалогтарҙа репликаларҙы дөрөҫ тауыш менән уҡырға өйрәнеү.
57	График диктант		
58	Диалог Диалог эргәһендә тыныш билдәләре	Ике кешкнең һөйләшеүе, фекер алышыуы формаһы булыуын аңлатыу	Иптәшең менән оҡшҡған темаҡа диалог төҙөү.
59	Т.Ү. Диалог төҙөү	Әҙәби телдә,дөрөҫ йөкмәткеле диалог төҙөргә өйрәтеү.	Иптәшең менән оҡшҡған темаҡа диалог төҙөү.
60	Цитата Цитаталар ҡулланып инша яҙыу. «Еңеү хаҡы»	Һөйләгән йәки әйткән фекреңдең дөрөҫлөгөн раҫлау өсөн мәҙәниәт йәки дәүләт эшмәкәрҙәренең хеҙмәттәренән өҙөк килтереү.	Цитатаны телмәрҙә дөрөҫ ҡуллана белеү.
61	Диктант	Диктант (грамматик эш төрө: исемдәрҙең килеш һорауҙары, ялғауҙары)	Тексты аңлап ҡабул итә алыу. Исемдәргә ҡылымдан сығып дөрөҫ һорау ҡуйыу һәм уларҙың ялғауҙарын дөрөҫ яҙа белеү
62	Хатлар өҫтөндә эш	Хата өҫтөндә эш	Хатаны танып, ҡағиҙә нигеҙендә төҙәтә белеү
63	Т.Ү. «Йәйге урман». Тәржемә итеү	Тексты мәғәнәһе яғынан дөрөҫ тәржемә итеү күнекмәләрен нығытыуТексты уҡыу, тәржемә итеү, һорауҙарға яуап биреү. Бирелгән һүҙҙәр менән һөйләмдәр төҙөү, бәйләүестәре күрһәтеү.	Тексты мәғәнәһе яғынан дөрөҫ тәржемә итеү күнекмәләрен нығытыу

64	Хатлар өҫтөндә эш	Хата өҫтөндә эш	Хатаны танып, ҡағиҙә нигеҙендә төҙәтә белеү
65	Инша. «Эскеселек тураһында минең уйҙарым»	Инша яҙыу өсөн материал йыйырға өйрәтеү. Текст төҙөлөшө, уның өлөштәре тураһында белем биреү. Тәҡдим ителгән һүҙҙәр ярҙамында текстар төҙөү.	Уҡыусыларҙың белемен ба¬һалау, үтелгәндәрҙе систе¬малаштырыу; текст менән эшләү күнекмәләрен үҫтереү
66	Сығыш яһау күнекмәләре	Һөйләмдәрҙең стилистик яҡтан дөрөҫ төҙөлөүенә иғтибар итеү	Цитаталарҙы ҡулланып алдан өҙерләгән мәғлүмәт буйынса сығыш яһау
67	Т.Ү. «Бөйөк Еңеүгә – 65 йыл». Сығыш яһау	Һуғышта ҡатнашҡан олатайың тураһында сығыш.	Һуғышта ҡатнашҡан олатайың тураһында сығыш.
68	Ҡабатлау	Үтелгән темаларҙы ҡабатлау.	

8-се класс.

.

	Дәрес темаһы	Уҡыусы эшмәкәрлеге	Тикшереү эше төрҙәре
1.	Синтаксис буйынса 5-7-се кластарҙа үтелгән тыныш билдәләре ҡуйылышын ҡабатлау	Тел тураһында мәҡәлдәр ҡулланып. Башҡорт теленең байлығын, уны өйрәнең беҙҙең милләтебеҙҙең киләсәгеикәнен төшөндөрөү. Һораүҙар ярҙамында синтаксиси бүлеген ҡабатлау.	Синтаксис буйынса 5-7-се кластарҙа үтелгән тыныш билдәләре ҡуйылышын иҫкә төшөрөү
2.	Тиң киҫәктәр, айырымланған эйәрсән киҫәктәр,өндәш һүҙҙәр эргәһендә тыныш билдәләре ҡуйылышын ҡабатлау	Һөйләмдәр яҙҙырыу. Уларҙа тыныш билдәләре ҡуйылышын анализлау. Һығымта яһау.	Тиң киҫәктәр, айырымланған эйәрсән киҫәктәр, өндәш һүҙҙәр эргәһендә, тура телмәрҙә, эйә менән хәбәр араһында тыныш билдәләре ҡуйылышын ҡабатлау
3.	Тура телмәрҙә, эйә менән хәбәр араһында тыныш билдәләре ҡуйылышын ҡабатлау	Тура телмәрҙә, эйә менән хәбәр араһында тыныш билдәләре ҡуйылышын ҡабатлау. Тыуған ер гүзәллеге темаһына тасуирлауҙар ҡулланып инша яҙыу.	Яҙыу һәм һөйләү телмәрен үҫтереү
4.	Инеш һүҙҙәрҙе, хәл		Инеш һүҙҙәрҙе, хәл әйтемдәре тураһындағы белемде

	әйтемдәрен ҡабатлау		иҫкә төшөрөү
5.	Айырымланған эйәрсән киҫәктәр һәм тура телмәр эргәһендә тыныш билдәләре ҡуйылышын нығытыу, дөйөмләштереү	Һөйләмдәрҙе айырымланған эйәрсән киҫәктәр өҫтәп яҙыу, схемалар урынына һөйләмдәр яҙып, тура телмәр эргәһендә тыныш билдәләре ҡуйылышын нығытыу, дөйөмләштереү. Дәреслек менән эшләү	Айырымланған эйәрсән киҫәктәр һәм тура телмәр эргәһендә тыныш билдәләре ҡуйылышын нығытыу, дөйөмләштереү
6.	Һайланма диктант. Уҡытыусыбыҙ. 127-се бит (Диктанттар йыйынтығы.Т.Я.Бикбаева, Т,Ы.Ҡунафина)	Диктант яҙыу	Синтаксис буйынса 5-7-се кластарҙа үтелгән тыныш билдәләре ҡуйылышын ҡабатлау.
7.	Ҡушма һөйләм темаһын ҡабатлау	Ҡушма һөйләмдәр тураһындағы белемде һорауҙарға яуаптар биреү юлы менән ҡабатлау	Теркәүесһеҙ теҙмә ҡушма һөйләмдәр тураһында дөйөм төшөнсә, уларҙа тыныш билдәләре.
8.	Теҙмә ҡушма һөйләм	Теҙмә ҡушма һөйләм тураһында дөйөм төшөнсә биреү. Дәреслек менән эшләү	Теркәүесле теҙмә ҡушма һөйләмдәр тураһында дөйөм төшөнсә; уларҙа тыныш билдәләре.
9.	Изложение.Тартай (Изложениелар өсөн йыйынтыҡ Т.Я.Бикбаева, Т,Ы.Ҡунафина)	Изложение тексына яҡын итеп яҙыу	
10	Теркәүесле теҙмә ҡушма һөйләм	Теркәүестәр темаһын ҡабатларға Таблицаны тултырырға, теркәүестәрҙең бүленеше. Дәреслек менән эшләү	Ике баш киҫәге лә булған ябай һөйләмдәрҙән торған теркәүесле ҡушма һөйләмдәр. Ул төр ҡушма һөйләмдәрҙә тыныш билдәләре.
11	Теркәүесле теҙмә ҡушма һөйләмдәрҙә тыныш билдәләре	Теркәүесле теҙмә ҡушма һөйләмдәрҙә тыныш билдәләрен ҡуйып яҙыу. Ҡағиҙә сығарыу	Теркәүесле һәм теркәүесһеҙ теҙмә ҡушма һөйләмдәрҙе дөрөҫ интонация менән уҡыу, уларҙы һөйләү һәм яҙма телмәрҙә ҡулланыу күнекмәләрен үҫтереү; ул төр ҡушма һөйләмдәргә синтаксик төпсөү яһай белеү.
12	Теркәүесле теҙмә ҡушма һөйләмдәрҙә тыныш билдәләре	Теркәүесле теҙмә ҡушма һөйләмдәрҙә тыныш билдәләрен ҡуйып яҙыу. Ҡағиҙә сығарыу. Дәреслек менән эшләү	Предмет эсендәге бәйләнеш. Синтаксис һәм пунктуация.
13	Теркәүесһеҙ теҙмә ҡушма һөйләмдәр Теркәүесһеҙ	Теркәүесһеҙ теҙмә ҡушма һөйләмдәр төҙөү. Теркәүесһеҙ теҙмә ҡушма һөйләмдәр	Предмет-ара бәйләнеш. Рус теле Синтаксис һәм пунктуация. Теркәүесле ҡушма һөйләмдәр, уларҙа

	теҙмә ҡушма һөйләмдәр эргәһендә тыныш билдәләре	эргәһендә тыныш билдәләре ҡуйып, уларҙы анализлау.	тыныш билдәләре.
14	БТҮ Инша. “Матурлыҡҡа һоҡлана ла , уны һаҡлай ҙа бел”	Тәбиғәт һәм кеше айырылғыһыҙлығын иҫбатлау	Теркәүесһеҙ теҙмә ҡушма һөйләмдәр Теркәүесһеҙ теҙмә ҡушма һөйләмдәр эргәһендә тыныш билдәләрен ҡабатларға.
15	Контроль диктант..Баһадирҙар ауа … 131-се бит (Диктанттар йыйынтығы. Т.Я.Бикбаева, Т,Ы.Ҡунафина)	Теркәүесле теҙмә ҡушма һөйләмдәр төҙөү, уларҙа тыныш билдәләре ҡуйыу, һығымта яһау	
16	БТҮ. Эйәртеүле ҡушма һөйләм тураһында төшөнсә	Тексты уҡыу, һүҙлек эше, тексты йөкмәткеһенә яҡын итеп һөйләү	Яҙыу һәм һөйләү телмәрен үҫтереү
17	Баш һәм эйәрсән һөйләм	Эйәртеүле ҡушма һөйләмдәрҙе тикшереү. Уларға анализ. Ҡағиҙә сығарыу	Баш һәм эйәрсән һөйләмдәр. Эйәрсән һөйләмдәрҙең баш һөйләмгә бәйләнеп килеү ысулдары: 1) теркәүестәр, 2) бәйләүестәр, 3)килеш ялғауҙары, 4) интонация, 5)мөнәсәбәт һүҙҙәр. Эйәрсәнһөйләмдәрҙең төрҙәре, улар эргәһеңдә тыныш билдәләре; эйә, хәбәр, аныҡлаусы, тултырыусы эйәрсән һөйләмдәр.
18	Эйәрсән һөйләмдең баш һөйләмгә эйәреү (бәйләнеү) саралары.	Һөйләмдәр миҫалында эйәрсән һөйләмдең баш һөйләмгә эйәреү (бәйләнеү) сараларын өйрәнеү	
19	Эйәрсән һөйләмдең баш һөйләмгә йәреү (бәйләнеү) саралары.	Дәреслек менән эшләү	
20	БТҮ. Контроль инша. “Йәшлек” проблемалар ҡуя.	Инша яҙыу өсөн материал туплау. План төҙөү. Бөгөнгө йәштәр араһындағы проблемалар тураһында әңгәмә.	Эйәрсән һөйләмдең баш һөйләмгә эйәреү (бәйләнеү) сараларын ҡабатларға.
21	Эйәртеүле ҡушма һөйләмдәрҙә тыныш билдәләре	Үҙемде-үҙем тикшерәм диктанты һәм эйәртеүле ҡушма һөйләмдәрҙе билдәләү, тыныш билдәләрен анализлау	Хәл һөйләмдәр: ваҡыт, урын, рәүеш, күләм-дәрәжә, маҡсат, сәбәп, шарт һәм кире эйәрсән һөйләмдәр. Хәл эйәрсән һөйләмдәренең хәл әйтемдәренән айырмаһы
22	Эйәртеүле ҡушма һөйләмдәрҙә тыныш билдәләре	Дәреслек менән эшләү, эйәртеүле ҡушма һөйләмдәрҙе билдәләү, тыныш билдәләрен анализлау	
23	БТҮ. Үтелгән эйәрсән һөйләм төрҙәрен ҡабатлау.	Тыныш билдәләре ҡуйылышын ҡабатлау. Эш ҡағыҙҙары –характеристика яҙыу.	Тыныш билдәләре ҡуйылышын ҡабатлау.

	Эш ҡағыҙҙары. Характеристика		
24	Эйәртеүле ҡушма һөйләмдәрҙә тыныш билдәләре	Дәреслек менән эшләү, эйәртеүле ҡушма һөйләмдәрҙе билдәләү, тыныш билдәләрен анализлау	
25	Ҡушма һөйләмдәр эргәһендә тыныш билдәләрен ҡабатлау	Дәреслек менән эшләү, эйәртеүле ҡушма һөйләмдәрҙә тыныш билдәләрен ҡабатлау	
26	БТҮ. Инша “Өр-яңы йыл килә”	Инша темаһын анализлау.	Яңы йыл байрамының балалар өсөн яҡын булыуын һөйләп телмәр үҫтереү
27	Эйәрсән һөйләм төрҙәре. Эйә һөйләм	Таблица ярҙамында эйәрсән һөйләм төрҙәрен хәтерҙә ҡалдырыу	Таблица ярҙамында эйәрсән һөйләм төрҙәрен хәтерҙә ҡалдырыу
28.	Эйәрсән хәбәр һөйләм	Хәбәр тураһында ҡабатлауЭйәрсән hхәбәр һөйләм тураһында дөйөм төшөнсә биреү.	Миҫалдар нигеҙендә хәтерҙә ҡалдырыу
29	Аныҡлаусы һөйләм	Аныҡлаусы тураһында ҡабатлау.	Аныҡлаусы эйәрсән һөйләмдәр яҙып тикшереү
30	БТҮ Изложение. “Хикмәтле алма”.	Изложение тексына яҡын итеп яҙыу.	
31	Тултырыусы һөйләм	Тултырыусы тураһында ҡабатлау.	Тултырыусы эйәрсән һөйләмдәр яҙып тикшереү. Дәреслек менән эшләү
32	Контроль диктант. “Үҫемлектәр ҙә музыка ярата”	Диктант яҙыу	Баш һәм эйәрсән һөйләмдәр. Эйәрсән һөйләмдәрҙең баш һөйләмгә бәйләнеп килеү ысулдары: 1) теркәүестәр, 2) бәйләүестәр, 3)килеш ялғауҙары, 4) интонация, 5)мөнәсәбәт һүҙҙәр. Эйәрсәнһөйләмдәрҙең төрҙәре, улар эргәһендә тыныш билдәләре; эйә, хәбәр, аныҡлаусы, тултырыусы эйәрсән һөйләмдәр.
33	Хәл һөйләмдәр. Ваҡыт һөйләм	Хәл тураһында ҡабатлау. Хәл эйәрсән һөйләмдәр яҙып тикшереү. Дәреслек менән эшләү	
34	Урын һөйләм	Урын хәле. Урын хәле эйәрсән һөйләмдәр яҙып тикшереү. Дәреслек менән эшләү	Хәл эйәрсән һөйләмдәренең хәл әйтемдәренән айырмаһы
35	Диктант. Ҡарлуғастар	Эйәртеүле ҡушма һөйләмдәрҙә тыныш билдәләре ҡуйылышын үҙләштереүҙе тикшереү.	Хәл һөйләмдәр: ваҡыт, урын, рәүеш, күләм-дәрәжә, маҡсат, сәбәп, шарт һәм кире эйәрсән һөйләмдәр.

36	БТҮ Изложение. Турғай балаһы	Яҙыу һәм һөйләү телмәрен үҫтереү	
37	Күләм-дәрәжә һөйләм	Дәреслек менән эшләү. Күләм-дәрәжә һөйләм	
38	Сәбәп һөйләм.	Дәреслек менән эшләү. Сәбәп һөйләм	
39	Рәүеш һөйләм	Дәреслек менән эшләү. Рәүеш һөйләм	
40	БТҮ.Инша. Кеше. Үҙебеҙ тураһында ни беләбеҙ.	Яҙыу һәм һөйләү телмәрен үҫтереү	Һөйләм киҫәктәрен, айырымланған эйәрсән киҫәктәрҙе, хәл әйтемдәрен, эйәрсән һөйләмдәрҙе, теркәүесheҙ һәм теркәүесле ҡушма һөйләмдәрҙе дөрөҫ интонация менән уҡыу, уларҙы телмәрҙә стилистик маҡсатта ҡулланыу күнекмәләре.
41	Маҡсат һөйләм	Дәреслек менән эшләү. Маҡсат һөйләм	
42	Шарт һөйләм.	Дәреслек менән эшләү. Шарт һөйләм	
43	Кире һөйләм	Дәреслек менән эшләү. Сәбәп һөйләм	Һөйләм киҫәктәрен, айырымланған эйәрсән киҫәктәрҙе, хәл әйтемдәрен, эйәрсән һөйләмдәрҙе, теркәүесheҙ һәм теркәүесле ҡушма һөйләмдәрҙе дөрөҫ интонация менән уҡыу, уларҙы телмәрҙә стилистик маҡсатта ҡулланыу күнекмәләре
44	БТҮ. Контроль инша. Бөтә һөнәрҙәр ҙә яҡшы-оҡшағанын һайла.	Төрлө һөнәр кешеләре тураһында һөйләшеп һөйләү һәм яҙыу телмәрен үҫтереү	
45	Эйәрсән һөйләм төрҙәрен ҡабатлау	Эйәрсән һөйләм төрҙәрен ҡабатлау	
46	Эйәрсән һөйләм төрҙәрен ҡабатлау	Эйәрсән һөйләм төрҙәрен ҡабатлау Айырымланған эйәрсән киҫәкле һөйләмдәрҙә тыныш билдәләре.	Ҡушма һөйләмдәргә телдән һәм яҙып синтаксик һәм пунктуацион төпсөү күнекмәһен үҫтереү.Предмет эсендәге бәйләнеш. Башҡорт теле (VIIкласс). Айырымланыу тураһында төшөнсә. Предмет-ара бәйләнеш. Рус теле (VIIкласс). Айырымланған эйәрсән киҫәкле һөйләмдәрҙә тыныш билдәләре
47	Эйәрсән һөйләм төрҙәрен ҡабатлау	Эйәрсән һөйләм төрҙәрен ҡабатлау.	
48	Эйәрсән һөйләм төрҙәрен ҡабатлау	Текстан һөйләмдәрҙе тикшереү	Айырымланған эйәрсән киҫәкле һөйләмдәр

49	Контроль диктант. Тәмәке тартҡан – ауырыу йотҡан)	Алған белемде ҡулланып диктант яҙыу	Алған белемде ҡулланып диктант яҙыу Эйәрсән һөйләм төрҙәрен ҡабатлау Айырымланған эйәрсән киҫәкле һөйләмдәр. Эйәртеүле ҡушма һөйләмдәрҙе ҡабатлау
50	Хаталар өҫтөндә эш.	Эйәрсән һөйләм төрҙәрен ҡабатлау Айырымланған эйәрсән киҫәкле һөйләмдәр.	
51	Эйәртеүле ҡушма һөйләмдәрҙе ҡабатлау	Эйәртеүле ҡушма һөйләмдәрҙе ҡабатлау	
52	Ҡатмарлы синтаксик төҙөлөштәр. Күп эйәрсәнле ҡушма һөйләмдәр	Дәреслек менән эшләү. Табдлица һыҙып тултырыу.	Күп эйәрсәнле ҡушма һөйләмдәр тураһында дөйөм төшөнсә. Күп эйәрсәнле ҡушма һөйләмдәрҙә тыныш билдәләре. Ҡатнаш ҡушма һөйләмдәр тураһында дөйөм төшөнсә. Ҡатнаш ҡушма һөйләмдәрҙә тыныш билдәләре. Теҙем тураһында дөйөм төшөнсә. Уларҙың стилистик роле.
53	Күп эйәрсәнле ҡушма һөйләмдәр	Дәреслек менән эшләү. Схемалар менән күрһәтеү	
54	Күп эйәрсәнле ҡушма һөйләмдәрҙә тыныш билдәләре	Дәреслек менән эшләү. Күп эйәрсәнле ҡушма	һөйләмдәрҙә тыныш билдәләре ҡуйылышына миҫалдар тикшереү
55	Күп эйәрсәнле ҡушма һөйләмдәрҙә тыныш билдәләре ҡуйылышын нығытыу	Дәреслек менән эшләү. Күп эйәрсәнле ҡушма	һөйләмдәрҙә тыныш билдәләре ҡуйылышына миҫалдар тикшереү
56	БТҮ.Инша. Икмәк – беҙҙең байлығыбыҙ.	Икмәкте ололау. Игенсе хеҙмәтен данлау. Яҙыу һәм һөйләү телмәрен үҫтереү	Ҡатмарлы синтаксик төҙөлмәләрҙе дөрөҫ интонация менән укыу күнекмәһе; шул ук тип һөйләмдәрҙе һөйләү һәм яҙма телмәрҙә ҡулланыу күнекмәһен үҫтереү. Бер нисә эйәрсән һөйләмле эйәртеүле һөйләмдәр..
57	Ҡатнаш ҡушма һөйләмдәр	Дәреслек менән эшләү. Ҡатнаш ҡушма һөйләмдәр тураһында дөйөм төшөнсә биреү	
58	Ҡатнаш ҡушма һөйләмдәрҙә тыныш билдәләре	Дәреслек менән эшләү. Ҡатнаш ҡушма һөйләмдәрҙә тыныш билдәләре ҡуйылышына миҫалдар тикшереү.	Эйәрсән һөйләмдәрҙең баш һөйләмгә бәйләнеү ысулдары; бер баш һөйләмгә бер төрлө бер нисә эйәрсән һөйләмдең бәйләнеүе, бер баш һөйләмгә төрлө юл менән бәйләнгән бер нисә эйәрсән һөйләм
59	Ҡатнаш ҡушма	Ҡатнаш ҡушма һөйләмдәрҙә тыныш	

	һөйләмдәрҙә тыныш билдәләре темаһы буйынса белемде нығытыу	билдәләре ҡуйылышын нығытыу, һрҢорауҙарға яуаптар биреү	
60	Теҙемдәр .	Теҙемдәр яҙыу. Ҡобайыр жанрын иҫкә төшөрөү.	Теҙемдәр тураһында дөйөм төшөнсә.Тыныш билдәләре ҡуйылышы. Ҡобайыр жанрында ҡулланылыуын билдәләү
61	БТҮ Изложение.Даһилыҡ.	Яҙыу һәм һөйләү телмәрен үҫтереү	Яҙыу һәм һөйләү телмәрен үҫтереү
62	Һөйләм аҙағында тыныш билдәләре	Һөйләм аҙағында ҡуйылған тыныш билдәләрен ҡабатлау	Һөйләм аҙағында торған тыныш билдәләрен индереп бәләкәй генә сәхнә күренеше яҙып килергә.
63	Өтөр, нөктәле өтөр ҡуйылыу осраҡтарын ҡабатлау,нығытыу	Өтөр, нөктәле өтөр ҡуйылыу осраҡтарына һөйләмдәр төҙөү	Өтөр, нөктәле өтөр ҡуйылыу осраҡтарын ҡабатлау,нығытыу
64	Ике нөктә, һыҙыҡ, йәйәләр, тырнаҡтар ҡуйылышын өйрәнеү	Ике нөктә, һыҙыҡ, йәйә, тырнаҡтар ҡуйылыу осраҡтарына һөйләмдәр төҙөү	Ике нөктә, һыҙыҡ, йәйә, тырнаҡтар ҡуйылыу осраҡтарын ҡабатдау
65	Тыныш билдәләре ҡуйылышын дөйөмләштереү	Үтелгән материалдың үҙләштерелеүен тикшереү, баһалау	Һүҙлек диктанты
66	Контроль диктант.Аҡйондоҙ	Үтелгән материалдың үҙләштерелеүен тикшереү, баһалау	Диктант яҙыу
67	5-8-се кластарҙа үтелгәнде ҡабатлау	Үтелгән материалдың үҙләштерелеүен тикшереү, баһалау	Үтелгән материалдың үҙләштерелеүен тикшереү
68	5-8-се кластарҙа үтелгәнде ҡабатлау	Үтелгән материалдың үҙләштерелеүен тикшереү, баһалау	Үтелгән материалдың үҙләштерелеүен тикшереү

9-сы класс

.

№	Темалар	Дәрестең йөкмәткеhе	Уҡыусыларҙың эшмәкәрлеге
1	Инеш. Тел тураһында дөйөм төшөнсә	Инеш әңгәмә дәрес, нимә ул тел һәм сәнғәт?	
2	Тел – үҫә барыусы ижтимағи күренеш	Йәмғиәттә телдең үҫеше, тел менән бергә милләтең дә үҙеүе тураһында һүҙ алып барыу.	Йәмғиәттә телдең үҫеше, тел менән бергә милләтең дә үҫеүе тураһында белеү.
3	Башҡорт теле – башҡорт халҡының м.т.	Лексик яҡтан һәм дөрөҫ һөйләү йәһәтенәнәбилдәле бер тәртипкә һалынып тороуы күҙ уңында тотола.	Лексик яҡтан һәм дөрөҫ һөйләү күнекмәләрен нығытыу.
4	Әҙәби тел һәм диалект	Әҙәби тел һәм диалект тығыҙ бәйләнештә тороуын иҫбатлау.	Башҡорт теленең диалекттарын белергә.
5	Башҡорт әҙәби теле һәм унын үҫеше	19-20б. Башҡорт халҡының капиталистик мөнәсәбәттәр тыуа башлауы турыһында мәғлүмәт биреү.	Революцияға тиклемге һәм унан һуңғы телдең яҙмышы тураһында белергә
6	Ике теллелек	Ике теллелек кешегә ни өсөн кәрәк .Әңгәмә	Һәр телдең үҙенсәлеген асыҡлау.
7	Т.Ү. Бер телдән дә телем кәм түгел	Тел бөйөк көскә эйә булыуын асыҡлау.	Тел бөйөк көскә эйә булыуын асыҡлау.
8	Стилистика. Йәнле һөләү стиле	Йәнле һөләү стиленең үҙенсәлектәре.	Йәнле һөләү стиленең үҙенсәлектәрен белеү
9	Матур әҙәбиәт стиле	Матур әҙәбиәт стиле күркәм әҫәрҙәр ижад ителеүҙә ҡулланыуы.	30-сы,32-се күн.
10	Фәнни стиль	Фәнни стиль телмәр сараларының алдан һайланып , әҙерләнеп яҙылыуын аңлатыу.	36-сы күнегеү.
11	Рәсми эш ҡағыҙҙары стиле	Рәсми эш ҡағыҙзары стиле	Ғариза яҙырға
12	Публицистик стиль	Гәзит,журналдар стиле.	Мәҡәлә әҙерләргә.
13	Хаттар стиле		Яҡын кешеңә хат яҙып ебәр.
14	Т.Ү. Хат стиле. Практик эшРәсми хат	Күркәм әҫәрҙәрҙә ысынбарлыҡты тағы ла мутурлап, ебәреү ысулдары.	Хикәйәт төҙөргә.
15	Һүрәтләү саралары	Сағыштырыу- бер әйберҙе икенсеһенә оҡшатып әйтеү, һымаҡ,кеүек,төҫлө,шикелле.	Сағыштырыу- бер әйберҙе икенсеһенә оҡшатып әйтеү, һымаҡ,кеүек,төҫлө,шикелле.һүҙҙәрен

			телмәрҙә ҡуллана белеү.
16	Лексик һәм грамматик синонимдар	Лексик һәм грамматик синонимдар	Лексик һәм грамматик синонимдарҙы телмәрҙә дөрөҫ ҡулланыу
17	Т.Ү. «Әсәйем ҡулдары»	Һүрәтәү сараларын ҡулланып хикәйә төҙөргә	Һүрәтәү сараларын ҡулланып хикәйә төҙөргә
18	Антитеза	Антитеза- һүҙҙәрҙе, образдарҙы, картиналарҙы,күренештәрҙе төшөнсәләрҙе бер береһенә ҡаршы ҡуйыу.	Телмәрҙә дөрөҫ ҡуллана белеү күнекмәләре.
19	Һүҙҙе һәм уның форм. телм.	Һүҙҙе һәм уның форм. Телмәрҙә ҡулланыылышын өйрәтеү.	Телмәрҙә дөрөҫ ҡуллана белеү күнекмәләре.
20	Контроль диктант	Диктант (грамматик эш төрө: исемдәрҙең килеш һорауҙары, ялғауҙары)	Тексты аңлап ҡабул итә алыу. Исемдәргә ҡылымдан сығып дөрөҫ һорау ҡуйыу һәм уларҙың ялғауҙарын дөрөҫ яҙа белеү
21	Өндәр. Тестар эшләү	Алған белемдәрҙе камиллаштырыу.	Үтелгән темаларҙы ҡабатлау.
22	Графика. Ғәрәп графикаһы	Ғәрәп теленән ингән һүҙҙәр дингә, сауҙаға, белмгә, уҡыуға ҡарай: алгебра, дин, файҙа, шағир, мәсьәлә, талап, алмас.	Ғәрәп теленән ингән һүҙҙәр дингә, сауҙаға, белмгә, уҡыуға ҡарай: алгебра, дин, файҙа, шағир, мәсьәлә, талап, алмас.ҡуллана белеү.
23	Орфография. Тестар эшләү	Һүҙьяһалыш, орфография Һүҙ тамыр менән ялғауҙан тора. Бала- лар, урман-дар, сәскә-ләр.	Һүҙьяһалыш, орфография Һүҙ тамыр менән ялғауҙан тора. Бала- лар, урман-дар, сәскә-ләр.кеүек һүҙҙәрҙе телмәрҙә ҡулланыу.
24	Орфоэпия. Тестар эшләү	Ялғауҙар ике төрлө була: яһаусы- яңы мәғәнәле һүҙ яһай (урман- сы, бесән- лек, урман- лыҡ.	Ҡайһы бер яһаусы ялғауҙар һүҙгә яңы биҙәк тә өҫтәй: мал- ҡай, бала- ҡай, ҡолон-саҡ, ал-һыу.,үҙгәртеүсе- мәғәнәһен үҙгәртмәйсә, форма ғына үҙгәртә: төш-тә, бала-ны, бала- лар, китап- тар- ҙы.
25	Лексика	Һүҙҙең лексик һәм грамматик мәғәнә айырмалыҡтарын аңлатыу; һүҙҙең лексик мәғәнәһен төрлө ысулдар менән аңлатыу.	һүҙҙең лексик мәғәнәһен төрлө ысулдар менән аңлатыу
26	Башҡорт теленең лексик ҡатламдары	Фарсы теленән ингән һүҙҙәргә: үҙгәреш, яңылыш, сауҙа, көнкүреш әйберҙәр исемдәре инә:абруй, баҙар, таҫтамал, ҡағыҙ, көкөрт, гөл, диван. Урыҫ теленән ингән һүҙҙәр 16- сы быуатта инә башлай, бураҙна, эшләпә, мүк, тәрилкә, торба,	һүҙҙең лексик мәғәнәһен төрлө ысулдар менән аңлатыу

		келәт, арыш, биҙрә, кәбеҫтә	
27	Орфография. Өндәрҙең сиратланыуы	Тамыр һүҙ, һүҙҙең нигеҙе (яһалма һүҙ), төрлө ялғауҙар һүҙ составын тәшкил итеүен аңлау.	Тамырҙарҙың төрҙәрен билдәләй белеү. Һүҙ яһаусы һәм үҙгәртеүсе ялғауҙарҙы айыра белеү.
28	Ҡалын һәм нәҙек ялғауҙар	. Башҡорт теленең үҙ һүҙҙәрендә ялғауҙың ҡалынлыҡ-нәҙеклеге нигеҙгә ҡарап билдәләнә, йәғни нигеҙе ҡалын һүҙгә ҡалын ялғау ҡушыла	: арба –арбаны, ҡолон – ҡолонға, ҡыш – ҡыштың, туҙ – туҙҙың; нигеҙе нәҙек һүҙгә нәҙек ялғау ҡушыла: бесәй – бесәйгә, ит – иттән, дөгө – дөгөнөң, сүл – сүлдәр
29	Ялғау ҡушҡанда һүрәтләнеүсе күренештәр	Ялғауҙар бөтәһе лә ҡушып яҙыла..	
30	Ҡушма һүҙҙәрҙең яһалышы	Ҡушып яҙыу. Үҙ-ара грамматик мөнәсәбәттәрен юғалтып, берәй нәмәгә йәки бер бөтөн төшөнсәгә атама булып киткән	бер һүҙ берәмегенә әүерелгән ҡушма һүҙҙәр ҡушып яҙыла
31	Ҡушма һүззәрҙең дөрөҫ әйтелеше	. Тәүге һүҙе анығлаусы мәғәнәһен юғалтып, икеһе бергә бер атама булып киткәндә: а)айғолаҡ, айыуғорт, ағалтын, йыланбалыҡ, сүмесбаш; аҡбалыҡ, аҡҡош, аҡтамыр (үлән), аҡһаҡал (ырыу уҙаманы), аҡ-һөйәк (юғары ҡатлам кешеһе), алабуға, алабута, билбау, ҡара-бойҙай, ҡарағалпаҡ (халыҡ исеме),ҡарағас, ҡарағат, ҡарағош, ҡыҙылғанат, сәмреғош, терегөмөш, тораташ, хужабикә, һын-таш, янартау, ярғанат, бишбармаҡ (аш), осҡат (ағас), һигеҙгүҙ (һөйәк), меңьяпраҡ (үлән), өсмөйөш (геометрик фигура) һ.б.	, бер һүҙ берәмегенә әүерелгән ҡушма һүҙҙәр ҡушып яҙыла
32	Иҫкәртмәле диктант	Диктант (грамматик эш төрө: исемдәрҙең килеш һораыҙары, ялғауҙары)	Тексты аңлап ҡабул итә алыу. Исемдәргә ҡылымдан сығып дөрөҫ һорау ҡуйыу һәм уларҙың ялғауҙарын дөрөҫ яҙа белеү
33	Хаталар әҫтөндә эш	Хата өҫтөндә эш	Хата өҫтөндә эш Хатаны танып, ҡағиҙә нигеҙендә төҙәтә белеү

34	Ҡушма һүҙҙәрҙең дөрөҫ яҙылышы	. Ҡушып яҙыу. Үҙ-ара грамматик мөнәсәбәттәрен юғалтып, берәй нәмәгә йәки бер бөтөн төшөнсәгә атама булып киткән, бер һүҙ берәмегенә әүерелгән ҡушма һүҙҙәр ҡушып яҙыла.	Шул уҡ яҡ менән килгән һүҙҙәрҙең ҡалғандары, ике араһағы грамматик мөнәсәбәт һәм һәр береһенең үҙ баҫымы һаҡланған өсөн, айырым яҙыла: арғы яҡ, бирге яҡ, аҫ яҡ, өҫ яҡ, ос яҡ, төп яҡ, үр яҡ, түбән яҡ, уң яҡ, һул яҡ, арт яҡ, ал яҡ, ян яҡ һ. б.
35	Яңғыҙлыҡ исемдәренең дөрөҫ яҙылышы	.. Яңғыҙлыҡ исемдәр- Айһылыу, Мәскәү.., уртаҡлыҡ исемдәр- ай, урман, парта, ручк	Ҡағиҙәне телмәрҙә дөрөҙ ҡулланыу.
36	Үҙләштерелгән һүҙҙәргә ялғау ҡушыу	Рус теле аша Европа илдәренән ингән һүҙҙәр үҙгәрешһеҙ ҡабул ителә: метр, слесарь, драма, планете, физика, география	Ҡағиҙәне телмәрҙә дөрөҙ ҡулланыу.
37	Морфология. Һүҙ төркөмдәренең системаһы	Морфология. Орфография. Телмәр мәҙәниәте. Үҙ аллы һәм ярҙамсы һүҙҙәр. Һүҙ төркөмдәре.	Ярҙамсы һүҙҙәрҙе таныу һәм ялғау¬ҙар менән сағыштырыу.
38	Морфология. Һүҙ төркөмдәренең системаһы	Морфология. Орфография. Телмәр мәҙәниәте. Үҙ аллы һәм ярҙамсы һүҙҙәр. Һүҙ төркөмдәре.	Ярҙамсы һүҙҙәрҙе таныу һәм ялғау¬ҙар менән сағыштырыу.
39	Һүҙҙең грамматик мәғәнәһе	Морфология- һүҙҙең грамматик мәғәнәһен өйрәнә.	Морфология- һүҙҙең грамматик мәғәнәһен асыҡлай белеү.
40	Эйәлек заты, хәбәрлек заты категориялары	Эйәлек заты, хәбәрлек заты категориялары менән таныштырыу.	Эйәлек заты, хәбәрлек заты категориялары телмәрҙә ҡулланыу.
41	Ҡылым. Унын төрҙәре	Ҡылымдың һан, зат менән үҙгәреше, барлыҡ һәм юҡлыҡта килеүе. Ҡылымдарҙың заман мәғәнәләрен практик үҙләштереүҙе дауам итеү. Иптәшеңдең яҙғанын тикшереү һәм камиллаштырыу күнекмәләре	Исем ҡылымдың берлек, күлек ялғауҙары менән үҙгәреүен үҙләштереү. Сифат ҡылымдың заман менән үҙгәреүен үҙләштереү. Сифат ҡылым (барыр, әйткән, йырлаған,уыясаҡ, барыусы, әйтер, күрәсәк, күрер), Ҡылымдың һөйләмдә тоткан урынын асыҡлай белеү):, Хәл ҡылым(барып, килеп, булғас, булмағас, булғансы, ҡайтҡансы).
42	Һөйкәлеш, зат, заман категориялары	Ҡылым һөйкәлештәре:бойороҡ(әйт, әйтһен, әйтмәгеҙ, әйтһендәр), хәбәр(әйтәм, әйтәсәк, әйтер	Ҡылымдың һан, зат менән үҙгәреше, барлыҡ һәм юҡлыҡта килеүе. Ҡылымдарҙың заман мәғәнәләрен

		ине), шарт (әйтһәм, әйтһәң, әйтһә), теләк (әйтәйек, әйтмәксе булам)..	практик үҙләштереүҙе дауам итеү. Иптәшеңдең яҙғанын тикшереү һәм камиллаштырыу күнекмәләре
43	Алмаштарҙың һөйләмдә роле	Алмаш- исемде, һанды, рәүеште телмәрҙә алмаштырып йөрөүсе һүҙ төркөмө. Төркөмсәләре:зат(мин, һин, ул, беҙ, һеҙ, улар), эйәлек(минең, һинең, уларҙың, беҙҙең..)күрһәтеү (был, ошо, теге, ул, анау) һорау(кем, нисә, күпме, ҡасан..), билдәләү (һәр кем, һәр нимәә, бөтә, бөтәһе лә),билдәһеҙлек(әллә, әлллә кем, әллә ҡасан, теләһә ниндәй), юҡлыҡ(һис, һис кем, һис ни, бер кем дә	Төркөмсәләре:зат(мин, һин, ул, беҙ, һеҙ, улар), эйәлек(минең, һинең, уларҙың, беҙҙең..)күрһәтеү (был, ошо, теге, ул, анау) һорау(кем, нисә, күпме, ҡасан..), билдәләү (һәр кем, һәр нимәә, бөтә, бөтәһе лә),билдәһеҙлек(әллә, әлллә кем, әллә ҡасан, теләһә ниндәй), юҡлыҡ(һис, һис кем, һис ни, бер кем дә).
44	Сифат һәм рәүеш	Ррәүеш тә сифат та дәрәжәләр менән үҙгәрә,айырмаһы рәүеш эш-хәрәкәттең ни рәүшле эшләнеүе, әсифат предметтың билдәһен белдереүе менән.	Һөйләмдә айырмалыҡтарҙы һәм оҡшашлыҡтарын дөрөҫ ҡулланыу.
45	Редакторлау күнекмәләре. Практик эш	Редакторлау күнекмәләре. Практик эштә ҡулллана белеү	Редакторлау күнекмәләре. Практик эштә ҡулллана белеү
46	һүҙьяһалыш	Һүҙьяһалыш, орфография Һүҙ тамыр менән ялғауҙан тора. Бала- лар, урман-дар, сәскә-ләр. Һүҙҙәр 3 төрлө була:тамыр, яһалма,ҡушма һүҙҙәр.	Ялғауҙар ике төрлө була: яһаусы- яңы мәғәнәле һүҙ яһай (урман- сы, бесән- лек, урман- лыҡ.Ҡайһы бер яһаусы ялғауҙар һүҙгә яңы биҙәк тә өҫтәй: мал- ҡай, бала- ҡай, ҡолон-саҡ, ал- һыу.,үҙгәртеүсе- мәғәнәһен үҙгәртмәйсә, форма ғына үҙгәртә: төш-тә, бала-ны, бала- лар, китап- тар- ҙы.
47	Исем	Исем. Исемдең мәғәнәләре. Исемдәрҙең килеш менән үҙгәреше, килеш мәғәнәләрен күрһәтеүсе 4 төрлө ялғауҙарҙы ғәмәлдә ҡулланыу, килеш менән үҙгәреш таблицаһын ятлатыу, айырым һүҙҙәрҙең килеш ялғауҙарын ҡуйырға өйрәтеү аша укыусыларҙың коммуникатив һәм орфографик мөмкинлектәрен арттырыу.	Эйәлек һәм төшөм килеш ялғауҙарында О, Ө хәрефтәренең яҙылышы. Сингармонизм законының үҙенсәлектәрен асыу. Ҡуш тартынҡыға бөткән һүҙҙәрҙе килеш менән үҙгәрткәндә, тартынҡыларҙың береһе яҙылмай тигән ҡағиҙәне аңлатыу. Ь билдәһенә бөткән һүҙҙәргә ялғауҙарҙы дөрөҫ ҡушырға өйрәтеү.
48	Ҡылым	Ҡылым, унын һөйләмдәге ролен асыу. Ҡылымдарҙың һан, зат менән үҙгәрешен	Заман мәғәнәләрен белдереүсе саралар – ялғауҙар менән таныштырыу. Ҡылымдарҙың үҙ-ара

		ҡабатлау. Уйын технологияларын ҡулланыу. Ҡылымдың һан, зат менән үҙгәреше, барлыҡ һәм юҡлыҡта килеүен аңлатыу. Ҡылымдарҙың заман мәғәнәләрен күнегеүҙәр ярҙамында практик үҙләштереү.	омонимлығы. Ҡылым-исем омонимияһы тураһында мәғлүмәт биреү (яҙ-яҙ, керҙе-керҙе). Ҡылымдарҙы төрлө замандарҙа ҡулланып, тексты үҙгәртеп һөйләү.
49	Контроль диктант	Диктант (грамматик эш төрө: исемдәрҙең килеш һорауҙары, ялғауҙары)	Тексты аңлап ҡабул итә алыу. Исемдәргә ҡылымдан сығып дөрөҫ һорау ҡуйыу һәм уларҙың ялғауҙарын дөрөҫ яҙа белеү
50	Хаталар өҫтөндә эш	Хата өҫтөндә эш Хата өҫтөндә эш Хатаны танып, ҡағиҙә нигеҙендә төҙәтә белеү	Хата өҫтөндә эш Хатаны танып, ҡағиҙә нигеҙендә төҙәтә белеү
51	Телмәр мәҙәниәте. Аралашыу ҡағиҙәләре	Дөрөҫ аралашыу, әҙәплелек, тәрбиәле кеше булыуы тураһында һөйләй.	Дөрөҫ аралашыу, әҙәплелек, тәрбиәле кеше булыуы тураһында һөйләй.
52	Ишара ярҙамында аралашыу	Аралашыу әҙәплелеге тураһында әңгәмә.	Аралашыу әҙәплелеген иҫтә ҡалдырыу.
53	Өндәшеү әҙәплелеге	Иҫәнләшеү әҙәплелеге кешенең тирә яҡ мөхиткә ҡарата ихтирамлы булыуы тураһында әңгәмә.	Ҡаҙиҙәгәне белергә.
55	Иҫәнләшеү әҙәплелеге	Иҫәнләшеү әҙәплелеге кешенең тирә яҡ мөхиткә ҡарата ихтирамлы булыуы тураһында әңгәмә.	Иҫәнләшеү әҙәплелеген иҫтә тотоу
56	Аралашыуҙың тотороҡло формалары	Аралашыуҙың тотороҡло формалары тураһында мәғлүмәт.	Иҫәнләшеү әҙәплелеген иҫтә тотоу
57	Диалог төҙөү	Ике кешкнең һөйләшеүе, фекер алышыуы формаһы булыуын аңлатыу Иптәшең менән оҡшҡған темаҡа диалог төҙөү.	Иптәшең менән оҡшҡған темаҡа диалог төҙөү.
58	Инша. «Бөйөк Еңеүгә – 65 йыл»	инша яҙыу өсөн материал йыйырға өйрәтеү. Текст төҙөлөшө, уның өлөштәре тураһында белем биреү.	Тәҡдим ителгән һүҙҙәр ярҙамында текстар төҙөү
59	Хаталар өҫтөндә эш	Хата өҫтөндә эш	Хата өҫтөндә эш Хатаны танып, ҡағиҙә нигеҙендә төҙәтә белеү
60	Синтаксис һәм пунктуация	Күҙәтеүҙәр ярҙамында эйәгә бәй¬ләнгән һүҙҙәрҙең эйә алдында, хәбәргә бәйләнгән һүҙҙәрҙең хәбәр алдында килеүе тураһында	Һөйләмдәрҙе һүҙбәй¬ләнештәргә тарҡатыу. Күсмә мәғәнәле һүҙбәйләнештәрҙең мәғә¬нәһен аңлатыу, уларҙың телмәрҙә ҡулланылыуын күҙәтеү.

		hы¬ғымта яhау.	
61	Ябай hөйләм	Ябай hөләм тураhында үтелгәндәрҙе иҫкә төшөрөү Ябай hөйләм, ябай hөйләм төрҙәре (белешмә биреү); уҡыусыларҙың яҙма hәм hөйләү телмәрен үҫтереү	Ябай hөйләм, ябай hөйләм төрҙәре (белешмә биреү); уҡыусыларҙың яҙма hәм hөйләү телмәрен үҫтереү
62	Ҡушма hөйләм	Ҡушма hөйләм	
63	Ҡушма hөйләм төрҙәре	Ҡушма hөйләм төрҙәре менән таныштарау	Ҡағиҙәне белергә.
64	Ҡатмарлы синтаксис конструкциялар. Уларҙа тыныш билдәләре	Ҡатмарлы синтаксис конструкциялар. Уларҙа тыныш билдәләренең ҡуйылышын аңлатыу.	Ҡағиҙәне белергә.
65	Үтелгән темаларҙы ҡабатлау	Үтелгән темаларҙы ҡабатлау	
66	Йомғаҡлау дәресе		

.

Уҡыу –уҡытыу hәм материаль-техник яҡтан тәьимимн ителеше.

5-9сы кластарҙа уҡыусы башҡорт балалары өсөн өсөн дәреслектәр:
5-се кл “Башҡорт теле”. Псәнчин В.Ш.,Псәнчин Ю.В. З.Биишева ис. Башҡортостан “Китап”нәшриәте, 2011;
6-сы кл. “Башҡорт теле”. Солтанбаев Х.В,Толомбаев Х.А.,БалапановаЛ.С,h.б.. – Өфө: Китап, 2008.
7-се кл. “Әсә теле”-Аҙнабаев Ә.М., Таhирова С.А.. – Өфө: Китап, . – 288 бит.
8-се кл. “Әсә теле”-Абдуллина Ф.Ф., Аҡъюлова С.Б.. – Өфө: Китап, . – 288 бит; ::
9 сы кл “Башҡорт теле” .–Псәнчин В.Ш. Өфө: Китап, 2014
Программа кимәле: базис

Төп hәм өҫтәлмә әҙәбиәт

.

1. Башҡорт теле: Рус мәктәптәренең 5-се класында уҡыусы башҡорт балалары өсөн өсөн дәреслек. Хажин В.И., Вилданов Ә.Х. – Өфө: Китап, 2008
2. Башҡорт теленән диктанттар һәм изложениелар йыйынтығы. Усманова М.Ғ., Ғәбитова З.М. – Өфө: Китап,
3. Башҡортса – русса мәҡәлдәр һәм әйтемдәр һүҙлеге. – Өфө: Китап, 1994.
4. Әүбәкирова З.Ф., Әүбәкирова Х.Е., Дилмөхәмәтов М.И. Мин башҡортса уҡыйым – Өфө: Китап, 2007.
5. Башҡорт теле таблицаларҙа, схемаларҙа һәм ҡағиҙәләрҙә. Әүбәкирова З.Ф.– Өфө,
6. Тел төҙәткестәр, тиҙәйткестәр, һанамыштар. Төҙөүселәр: Исәнғолова Ә.Ф., Дәүләтҡолова Г.Ш. – Өфө: Эшлекле династия, 2008.
7. Журналдар: «Башҡортостан уҡытыусыһы», «Аҡбуҙат», «Аманат».
8. Ял минуттары өсөн күнегеүҙәр. Методик ҡулланма. Төҙөүселәр: Исәнғолова Ә.Ф., Дәүләтҡолова Г.Ш. – Өфө: Эшлекле династия, 2008.
9. Ғәбитова З.М. Телмәр үҫтереү дәрестәре. – Өфө: Китап, 2009.
10. Раҡаева Ә.С., Дәүләтшина М.С. Башҡорт теленән контроль һорауҙар, тестар ҡулланмаһы. – Өфө: Педкнига, 2008. – 96 бит.
11. Ғафаров Б.Б. Әҙәбиәт уҡытыу методикаһы. – Өфө: Китап, 2008.
12. 5-9 кластарҙа башҡорт телен уҡытыу методикаһы. Аҙнағолов Р.Ғ. һ.б. Өфө: Китап,1996.
13. Башҡорт теленән урта мәктәп, гимназия, махсус урта белем биреүсе уҡыу йорттары уҡыусылары өсөн күргәҙмә әсбап. – Өфө, 2005.
14. Башҡорт әҙәбиәтенән урта мәктәп, гимназия, махсус урта белем биреүсе уҡыу йорттары уҡыусылары өсөн күргәҙмә әсбап. – Өфө, 2005.
15. Башҡорт әҙәбиәте буйынса аудио-видеоәсбап. - Өфө: Башҡортостан Республикаһының Мәғариф министрлығы, 2005.
16. Башҡорт теле. 5 – 6 кластар өсөн электрон дәреслек.
17. Аслаев Т. Х., Атнағолова С.В. Телмәр үҫтереү буйынса сюжетлы картиналар.-Өфө: Китап, 1996
18. Башҡорт теле грамматикаһы таблицаларҙа. Фонетика. Морфология. - Башҡортостандың бәләкәй даһийы. Өфө : «Эдвис» уҡытыу – методика үҙәге, 2008.

- телевизор
- видеомагнитофон
- DVD плеер
- компьютер
- принтер

Уҡыусыларҙың белем кимәленең һөҙөмтәләре.

1. Уҡытыусы уҡыған йәки һөйләгән, үҙең уҡыған тексты аңлай алыу;
2. Уҡыған әҫәр, картина, экскурсия, ҡараған фильм буйынса әңгәмәлә ҡатнашыу;

3. Предметты, күренеште элементар рәүештә һүрәтләү, уға үз мөнәсәбәтеңде белдереү;
4. *Хәбәр, һорау, өндәү һөйләмдәрҙе, поэтик әҫәрҙәрҙе дөрөҫ интонация менән һөйләү;*
5. 8 – 10 шиғырҙы яттан тасуири һөйләй белеү;
6. Тексты шыма, аңлы, дөрөҫ, тотош һүҙләп уҡыу, логик баҫымдарҙы, паузаларҙы дөрөҫ әйтеү; тасуири уҡыу; текстың өлөштәренә, иллюстрацияларына исем биреү, өҙөк буйынса план төҙөү; текстан аңлашылмаған һүҙҙәрҙе, һүрәтләү, тасуирлау сараларын табыу, мәғәнәләрен аңлатыу, һүҙлектәр менән эш итеү;
7. Хикәйә, әкиәт, мәҡәл, йомаҡ жанрҙарын практик айыра белеү;
8. Ҙур булмаған һөйләмдәрҙе күсереп һәм яттан яҙыу; текст, күҙәтеүҙәр йәки экскурсия буйынса һорауҙарға яуап яҙыу; бер телдән икенсе телгә тәржемә итеү;
9. Өйрәтеү характерындағы изложение, иншалар яҙыу; яҙғанды элементар формала камиллаштыра алыу.